

ՍԻՈՆ
Կրօնական Գրական
Բանասիրական

ԳԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏ. ԵՐԱՅԱՆԷՄԻ ՀԱՅ ՊԱՏՐԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

ԿՈՐ
 ՇՐՋԱՆ

1955

ԽԶ.
 ՏԱՐԻ

«ՏԻՈՆ» ամիսական հայկական, քրիստոնեական, գրական, գիտական, արվեստի, մշակութային, լեզվաբանական և պատմական

"SION," an Armenian Monthly of Religion, Literature and Philology
 Printed in JERUSALEM

ԲՈՎԱՆԳԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ		
— Կրթական մշակներ	Զ. Վ. Զ.	177
ԿՐԹՆԱԿԱՆ		
— Խճչպէս կարելի է ներքին խաղաղութեան սիրանալ	ԳՐ. Ա. ՍԱՐԱՅԵԱՆ	180
ԲԱՆԱՍՏԵՂՆԱԿԱՆ		
— Մանուան	ՎԱՀՐԱՄ ՄԱՎԵԱՆ	184
— Երգել	Գ. ՃԻՆԻՎԻԶԵԱՆ	184
— Երգ զայիքին	Թրգմ. Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ	185
— Անվերնագիր	ՍՈՂՈՄՈՆ ՏԱՐՓՆՅԻ	185
— . . .	ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ	186
— Կեանք	» »	186
ՊԱՏՄԱ - ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ		
— Պապ Աբահակունի	ՀՐԱՆԴ Բ. ԱՐՄԷՆ	187
ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ		
— (Խեւ) Յովնանէս Թլկուրանցի	Ն. ԵՊՍ. ՆՈՎԱԿԱՆ	191
ԵՐԱԺՇՏԱԳԻՏԱԿԱՆ		
— Միջնադարեան հայ կոմպոզիտորներ	ԱՐԱՄ ԵՐԵՄԵԱՆ	195
ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ		
— Հայ գրիչներ յԱսանա	Ն. ԵՊՍ. ՆՈՎԱԿԱՆ	198
— » » ի Բալու	» » »	199
— » » ի Կեղի	» » »	199
— Աւստրալիոյ Հայ կեանքը	ԱՍՈՂԻԿ Մ. ՎՐԻ.	201
ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ		
— (Փոքրիկ պատմութիւններ)	Թրգմ. ԽՄԲ.	204
Ս. ՅԱԿՈԲԻ ՆԵՐՍԷՆ		
— Եկեղեցական-Բեմական		205
— Պատգոհական		206
— Ամալերջի Մրցանակաբաժնութեան Հանդէս Փառ. Վարժարանի		207
— Ամալերջի Հանդէս Ամմանի Հերումեան Ազգ. Վարժարանի		207
— Ամալերջի Հանդէս Ս. Թարգմանչաց Վարժարանի		207
Մանագղ՝ Տ. Ռուբէն Արքեպս. Մանասեանի		208
Մանագղ՝ Վսեմ. Տիար Գալուստ Կիւլպէնկեանի		208

ՍԻՈՆ-ի Տարեկան բաժնեգիրն է՝
բոլոր երկիրներու համար՝ Անգլ. Շիկին 20

Redaction of the Armenian Monthly SION

Armenian Patriarchate,

P. O. B. 4001

Old City - Jerusalem

Via Amman (Jordan)

—≡ Ս Ի Ո Ն ≡—

ԻԹ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1955

≡ Յ ՈՒ Լ Ի Ս ≡

ԹԻԻ 7

ԽՐԲԱԿՐԱԿԱՆ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՄՁԱԿՆԵՐ

Ուսումնական տարեշրջանը աւարտեցաւ։ Ամենուրեք, ի մասնաւորի զաղթաշխարհի հայաշատ կեդրոններուն մէջ, տեղի ունեցան ամալերջի հանդէսներ։ Մրցանակաբաշխութեան ուրախալի առիթով կարգացուեցան տեղեկագիրներ միամեայ կրթական զործունէութեան ու զուցէ ըսողներ ալ եղան, — ինչպէս սովոր էր ըսել բազմավաստակ ուսումնապետ-դաստիարակ Ռ. Պէրպէրեան —, «այսօր վարժարանս Ազգին կը նուիրէ այսքան ընթացաւարտներ»։

Այս ընդհանուր խանդավառութեան ետին կայ սակայն տրտում երևոյթ մըն ալ. ատիկա հայ ուսուցչին պարագան է։ Արտասահմանեան ամէն զաղութի մէջ, մասնաւոր Ազգային երկրորդական վարժարաններու համար կը փնտռուին որակաւոր և հմուտ ուսուցիչներ։

Դիտենք բոլորս ալ թէ ազատ ասպարէզներու հետ բազդատած, ուսուցչական ասպարէզը ընդհանրապէս և Հայ ուսուցչական պաշտօնը մասնաւորապէս, եթէ ոչ անբաղձալի, զոնէ անփառունակ զործ մըն է։

Դարաշրջանը որուն մէջ կ'ապրինք որեւէ ժամանակէ աւելի դրապաշտ է։ Ձենք կրնար հանգուրժել, զէշ բացատրութիւն մը զործածելով՝ վարժապետներու։

Նորահաս սերունդը որ կուգայ Սփիւռքի հազիւ բարեկեցիկ կամ տնտեսական միջակ պայմաններ ունեցող ընտանիքներէ, կ'ուզէ անպայման ազատ ասպարէզի մը մասնագիտութիւնը ձեռք բերել, ապահովելու համար բարձր կեանք մը, վասնզի որեւէ ասպարէզ արդի կեանքին մէջ իր մասնազէտը կը փնտռէ։ Այս պայմաններուն մէջ երբ ուսուցիչներու տնտեսական վիճակը չի բարւոքուիր, պարզ է թէ անցնող սերունդին հետ պիտի չօտրանայ և չափազանց նուագի պատուական մեր ուսուցիչներուն թիւը։ Այս իրողութիւնը լուրջ վտանգ մըն է և արժանի է մեր լայն հետաքրքրութեան երբ կը խօսինք յանուն մեր մշակոյթին, յանուն մեր օտազային։

Ձի բաւեր հաւաստիացնել թէ Հայրենիքէն դուրս, հոծ զաղութներու մէջ կորսուելու վախը անհիմն է։ որովհետև շատեր, սկեպտիկ փաստարկութեամբ

մը, Հայրենի հողին ինչպէս նաև Հայրենական շէն կեանքին պակասը կը դար-
մանեն հոծ հայութեան մը ներկայութեամբը:

Ձի բաւեր Հայ ըլլալու հպարտութեամբ ապահովուիլ և ուս թօթուել
սպառնացող լուրջ վտանգներու առջև: Այդ պիտի նշանակէր անյատակ յաւակ-
նութիւն մը ու մենք իսկ ... «մեր բաճկոնի ծակերէն պիտի տեսնէինք մեր
հպարտութիւնը»:

Մերձաւոր Արեւելքի երկիրներուն մէջ ամէն օր քիչ մը աւելի ականատես
կ'ըլլանք տակաւ առ տակաւ իր թափին մէջ ուժգնացող տեղացի ժողովուրդնե-
րուն Ազգային Զարթօնքին. անոնց կըթական նախարարութիւնները սեղմումներ
կ'ընեն մեր վարժարաններու ուսումնական ծրագիրներուն: Սիրայօժար կ'ընդա-
ռալենք աւելի լայն բաժին մը տալու տեղական լեզուներու, այդ լեզուներով
ալ կարգ մը դասեր աւանդելու:

Անհրաժեշտ պայման մըն է մատաղ սերունդին համար տեղական լեզու-
ներն ու յարակից զիտելիքները ըստ պէտք սորովին ու իւրացնելը վասն վաղ-
ուան կեանքին: Բայց ասոր հետ մէկտեղ ունենալ նաև շատ ամուր ազգային-
կրօնական դաստիարակութիւն մը բացարձակ ստիպողութիւն մըն է. վասնզի
Ողբի և մանաւանդ Հաւատքի վրայ պիտի ուղէինք որ խարսխուած ըլլար ապա-
ղայ Տիպար Հայ մարդուն կեանքը:

Օտար մշակոյթներու և այլ ժողովուրդներու հետ շփումի գալը ապահո-
վարար բարեմասնութիւն մը պիտի աւելցնէ մեր իմացական և հոգեկան կարո-
ղութիւններուն: Չինական մշակոյթը իր պատեանին մէջ փակուած մնաց պար-
զապէս անոր համար որ հաստ կառոյցներով պարիսպ մը շինեց իր շուրջը: Փայ-
լելու և զարգանալու համար կարևոր է տալն ու առնելը: Առաքինութիւն մըն է
առնել զիտնալը, առաքինութիւն մը նաև՝ տալը:

Նմանապէս քրիստոնէական վարդապետութիւնը դարերէ ի վեր իր մէջ
առած և լուծած է շատ մը ուղղափառ իմաստասիրական դրութիւններ և կըը-
ցած է հաշտութեան եզր մը զտնել կրօնքին և զիտութեան միջև:

Ձի բաւեր Հայ ըլլալու հպարտութիւնը ունենալ միայն: Մեր առաջա-
դրութիւնը պէտք է ըլլայ լաւ Հայեր պատրաստել միշտ զերազանցելու համար
ինքզինքնիս և ինչո՞ւ չէ մեր նախորդները:

Հոս ահաւասիկ երևան կուգայ Հայ ուսուցչին և Հայ դաստիարակին
կարևորագոյն դերը, տրուած ըլլալով որ ապագայ սերունդը պիտի գայ անմիջա-
կանօրէն անոնց ազդեցութեան ներքեւ պատրաստուելով: Անշահախնդրութեան
և զոհողութեան ասպարէզ մըն է ուսուցչութիւնը, մանաւանդ Հայ ուսուցչու-
թիւնը: Այս պարագան սակայն պատճառ մը չէ բնաւ որ ազգովին թերանանք
նուիրական պարտականութեան մը մէջ: — Դպրոցն ու ուսուցիչը: Ստոյգ է
թէ ամէն Հաստատութիւն կը յատկանշուի իր մարդերով, դպրոցն ալ իր ու-
սուցիչներով: Անգուլթ և դաժան բան է վարժարանները ձգել իրենց անստոյգ
պիւտճէներու և բացերու առջև: Անխիղճ արարք մըն է կասկածելի կարողու-
թիւններով ուսուցիչներու վստահիլ ապագայ սերունդին դաստիարակութիւնը:
Երբ մեր զուրգուրանքին և խնամքին առարկան ըլլալէ կը դպրեցնենք դպրոցը
և ուսուցիչը, ուղղակիօրէն պատճառ դարձած կ'ըլլանք մեր կործանումին:
Իրեն շատ պարզ երեւոյթ, առտնին կեանքի մէջ ամէն բանի լաւը կ'ուզենք

ունենալ, և լաւ բաներու լաւ կը վճարենք: Նո՞յնն է պարագան դպրոցին և ուսուցչին համար: Իւրաքանչիւր ոք թող ինքզինքին պատասխանէ: Ամէն Հայ կը սիրէ և պէտք է սիրէ իր մշակոյթը: Հայ դպրոցը փառարանն է այդ մշակոյթին և Հայ ուսուցիչն ու Հայ մտաւորականը՝ զործաւորները այդ մշակոյթին: Տարօրինակ երեւոյթը հոն է որ կը սիրենք մեր մշակոյթը, կը խօսինք յանուն մեր մշակոյթին, կը փառաբանենք, սակայն կ'անտեսենք անոր զործաւորները:

Կ'ըսեն թէ Հայ ուսուցիչը կը նմանի այն լուսնահաւին՝ որ իր կուրծքի արինով կը դիեցնէ իր ձագերը: Եթէ կը հաւատանք որ Հայց. եկեղեցիէն ետք ամենէն զուրգուրալի Հաստատութիւնը որ մեր գոյութիւնն իսկ կ'երաշխաւորէ Հայ Ազգային Վարժարանն է, ապա ուրեմն համապատասխան հետաքրքրութիւնն ու խնամքը պէտք է ցոյց տանք: Ու այս ընելով բացառիկ զոհողութիւն մը չէ որ ըրած կ'ըլլանք՝ այլ պարտականութիւն մը: Ահաւասիկ թէ ինչու ընդհանուր տեղահանութենէն ետք և ամէն ատեն ուր որ զացինք, եկեղեցիին կից չինեցինք նաև Հայ Վարժարանը, ուր Մեսրոպեան զիրերուն հետ, մեր «մեծասքանչ ու ոսկեզնիկ» բարբառին հետ աւանդեցինք մեր պատմութիւնը որ ինքն իր մէջ մեծ դիւցազներգութիւն մըն է: Հակառակ իր բազմաթիւ արտում էջերուն, ունի նաև «բազում զործս արութեան»: Ահաւասիկ թէ ինչպէս Հայ վարժապետը անճրկած չմնաց իր առջև աչքերը լայն լայն բացած տղոց երբ կը պատմէր ջարդի, լացի, փախուստի պատմութիւն մը. վասնզի գտաւ միշտ հերոսական արարք մը, դիւցազներգական դէպք մը, եղելութիւն մը պատմելու:

Ազգային շատ մը հրատապ խնդիրներու քովն ի վեր հիմա ունինք նաև Հայ ուսուցչի տազնապը որ կարգախօսն է այլևս:

Ամենէն մեծ նահանջը արձանագրած պիտի ըլլանք մեր զաղթանայ կեանքին մէջ եթէ անհրաժեշտ և մեր պարտականութիւնը եղող Հայ վարժարանին և Հայ ուսուցչին հոգը անտեսենք: Որովհետև կրնայ ժամանակ մը զալ երբ ինքզինքնիս գտնենք բոլորովին նոր դասալըութեան մը առջև: Առանց Հայ ուսուցչին, Ս. Մեսրոպը այլևս դարերուն դիմաց «աղամանդէ ապառաժի մը նման» պիտի չկենայ: Մեր դիւցազնական պատմութիւնը գրքի մը կողքին մէջ պիտի ամփոփուի: Պիտի չունենանք Արեւմտահայ Գրականութիւն ու մեր զիրքերը պիտի ըլլան մէյ մէկ կուռքեր, վասնզի, «զիրք փակեալք կուռք են»: Ղերբերը պիտի ըլլան մէյ մէկ կուռքեր, վասնզի, «զիրք փակեալք կուռք են»: Եւ ի վերջոյ, առանց հերոսական պատերազմ մը մղած ըլլալու, Հայրենիքը պիտի կորսնցնէ իր զաւակներէն լաւագոյն մաս մը...:

Զ. Վ. Զ.

ԿՐԹՆԵԿԵՆ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԱՐԵԼԻ Է

ՆԵՐՔԻՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՏԻՐԱՆԱԼ

«Խաղաղությունը բողոքում ձեզ, զխաղաղությունը զիմ ամ անգ. ոչ որպես առաջնայ՝ ամ ես ձեզ» (ՅՈՒՆ. ԺԳ. 27):

Ամէն մարդ որ աշխարհ կուգայ կ'ուզէ խաղաղ ապրիլ: Խաղաղութիւնը մարդկային հոգիին արդար մէկ պահանջքն է: Քանզի մարդու հոգին ուրիշ բան չէ, բայց եթէ Աստուծոյ հոգիին մէկ կայծը: Տիրեղ երբ արարել է խաղաղութեան Աստուած է: Ու խաղաղութիւնը Անոր հոգիին տիրական մէկ յատկանիշը: Հետեաբար Անոր պատկերովը ստեղծուած մարդ արարածը սրտի զոհունակութիւն չունենար այս կեանքի մէջ մինչև որ տիրանայ անոր՝ որ իրեն հոգեկան ժառանգն է: Այս ներքին խաղաղութիւնը ոչ միայն մարդկային կեանքը անուշցնող ու գեղեցկացնող բնայթ մը կը կրէ, այլ նաև մարդ արարածը իր Արարչին հետ կենդանի հաղորդակցութեան ու բնականոն յարաբերութեան մէջ կը պահէ:

Խաղաղութիւնը տիեզերական պահանջ մըն է, մարդկային հոգիին զարաւոր ու աղաղակող իղծը: Առանց այս խաղաղութեան մարդկային կեանքը կը կորսնցնէ իր հմայքը, ներգաղնակութիւնն ու միասնականութիւնը: Անհատ մարդիկ աւազի հատիկներու կը նմանին. խաղաղութիւնը տեսակ մը շաղախ է՝ որ կը միացնէ ու կ'եղբայրացնէ զանոնք իրարու հետ, իբրև մէկ մեծ ընտանիքի զաւակներ, եղբայրներ ու քոյրեր: Ինչ համեմատութեամբ որ կը պակսի մեր մէջ փոխադարձ յարգանքի ու իրար հասկացողութեան հիման վրայ այս խաղաղ ապրելակերպը՝ նոյն համեմատութեամբ աչեկոծութիւններ, անհամաձայնութիւններ և բազմութիւններ իրենց գոյութիւնը պիտի պահեն մարդկային ընկերութեան մէջ, անհատներու, ընտանիքներու, ազգերու և պետութիւններու իրարու հետ ունեցած փոխ յարաբերութիւններու ընթացքին:

Խաղաղ ապրելակերպը անհատը ան-

դորը կը պահէ ֆիզիքապէս, կ'ազնուացնէ զայն բարոյական տեսակետէ և կ'երջանկացնէ հոգեպէս: Ըստ Շո անուն հեղինակի, «Խաղաղ ապրելակերպը առաքելութեան իր ետեւ ձգած նուիրական շուքն է»: Ու որ առաքինի կենցաղ մը կայ հոն է խաղաղութիւնը միշտ՝ որպէս անոր անբաժան մէկ շուքը:

Խաղաղասիրութիւնը հոգեկան իղծ մըն է որ կատարելութեան կը մղէ զլուսակից անհատը, զէպի լուսագոյն ապրելակերպի բարձրագոյն ոլորտները և զէպի Աստուծոյ փառաց գահը: Ահա՛ այս իսկ պատճառաւ Սրբազան Մատեանը կը յայտարարէ, «Երանի խաղաղարարաց զի նոքա որդիք Աստուծոյ կոչեցցին»: Յիրաւի ի՞նչ մեծ արժանիք և առանձնաշնորհում է այս՝ որ կը տրուի խաղաղասէր մարդոց: Քանի որ մեր Արարիչը խաղաղութեան Աստուած է, անոր ձեռակերտ արարածներն ալ, եթէ զլուսակիցին իրենց կոչումին, խաղաղ ապրելակերպէն տարբեր ուրիշ ընթացքի մը չեն կրնար հետեւիլ, և պէտք չէ որ հետեւին, իբրև Անոր զաւակները և ներկայացուցիչները այս ընդարձակած ալ տիեզերքին մէջ: Ուստի, ինչպէս Քորլըս իրաւամբ կը մատնանչէ, «Երանութիւն տրուած է ոչ թէ յաղթանակ շահողին, այլ խաղաղութիւն հաստատողին»:

Խաղաղ ապրելակերպի հետեւիլ և մարդոց մէջ խաղաղութիւն հաստատել և տարածել իսկապէս մեծ հոգիներու յատուկ արարք մըն է՝ որ արժանի է ամէն գնահատութեան: Բայց խաղաղութիւնը ունի իր խոչընդոտները, լաւ ևս է ըսել իր թշնամիները:

Ա. Խաղաղութեան խոչընդոտները: Ըստ Բեդրաքի, «Մեր մէջ կը բնակին խաղաղութեան հինգ մեծ թշնամիները — ազահոթիւն, փառամոլութիւն, նախանձ, բարկութիւն և հպարտութիւն»:

Ազատութիւնը մեր ունեցած էն դժգոհ ըլլալով աւելին ցանկալու միտումն է: Ազահոթ մարդ մը որքան ալ ունենայ չի գոհանար՝ միշտ աւելին կը ցանկայ, և այս աւելին ցանկալ՝ զինքը յարատեւօրէն յուզուած ու զրդուած վիճակի մը մէջ կը պահէ: Այս տեսակ մէկը չի կրնար սիրտի խաղաղութիւն վայելիլ և մտքի անդորրութիւն ունենալ: Ատենօք փոքր տղայ մը

տասը բէննի կ'ունենայ. երբ կը կորսնցնէ իր բէննիները կուլայ. բարի մարդ մը տեսնելով զայն կը դթայ անոր վրայ և իրեն տասը բէննի կուտայ որ ուրախանայ: Փոքրիկը փոխանակ ուրախանելու կը սկսի աւելիլ ալ: Մարդը կը հարցնէ պատճառը թէ ինչու կրկին կուլայ: Տղան կ'ըսէ. «Եթէ այդ տասը բէննին չկորսնցնէի, հիմա քսան բէննի կ'ունենայի»:

Որքան ատեն որ մարդիկ այս աւելիին ցանկալու տենէր ունին իրենց մէջ, չեն կրնար հանգիստ ապրելակերպի հետեւիլ, այլ կը մնան միշտ անհանգիստ, զանգատող ու դժգոհ: Ծէվընը կ'ըսէ. «Ազահութիւնը աւելի կը սաստկանայ մարդու մէջ՝ երբ անոր հաւաքած ոսկիները շատնան: Իսկ Առաքեալը կ'աւելցնէ, «Ուրկէ՞ են պատեւրազմները և ուրկէ՞ կոխները ձեր մէջ, չէ՞ որ ձեր ցանկութիւններէն են ... կը ցանկաք և չունիք» (Յակ. Դ. 1-2): Առաջ ու անխռով ապրելու համար պէտք է աւելիին ցանկալ, այլ պէտք է եղածով բաւականանալ և զոհունակ սիրտ մը կրել ամէն ատեն ու ամէն պարագայի ներքեւ:

Փառամոլութիւնը ալ ազահութեան նման ուրիշ մոլութիւն մըն է որ մարդիկը իրարանցումի կը մատնէ յաճախ: Հոգեկան մեծութենէ զուրկ և արտաքին ցոյցերու մէջ մեծութիւն վնասողներ ոչ թէ զայն չեն կրնար գտնել, այլ իրենց ունեցածն ալ կը կորսնցնեն և մարդոց ծաղրանքին առարկայ կը դառնան, ստեղծելով միանգամայն իրենց շուրջը նախանձողներու և հակաակորդներու հսկայ բանակ մը: Մարդիկ որքան փառքի ետեւ կը վազեն, ուղիւ և անուղիւ միջոցները ի գործ դնելով, անիկա նոյնքան իրենցմէ հեռու կը փախչի: Քանզի փառքը մեծութեան շուքն է: Եթէ մէկը այդ մեծութիւնը ունի իր մէջը պէտք չունի փառքին ետեւէն վազելու, անիկա կուգայ արդէն զինքը կը գտնէ:

Մարդիկ՝ որ գոռողաբար ուրիշները վարդարնելով և անոնց արժանիքը ռանկոսելով և կամ զանոնք իրր սանդուխ գործածելով իրենց անձը միայն վեր բարձրացնելու կը ջանան, ոչ միայն այս աշխարհի վրայ խաղաղութիւն չեն կրնար հաստատել, այլ եղած խաղաղութիւնն ալ կը վտանգեն ու կը վրդովեն: Ասկէ է որ ընկերութեան մէջ կոխներ, բաղխումներ ու անհամաձայ-

նութիւններ կը ծագին միշտ: Ըստ Պալ-զաքի, «Փառամոլութիւնը տեսակ մը թոյն է»։ այն որ ներս կ'առնէ ու կ'ուրացնէ այս թոյնը ոչ միայն կը կորսնցնէ իր արժանիքը, այլ նաև չարիքի մը աղբիւր կը դառնայ մարդկութեան համար: Ահա՛ այս իսկ պատճառաւ երեկ իրաւունք կ'ունենայ ըսելու, «Մարդու մը արժանիքը այն ատեն միայն ի յայտ կուգայ երբ նա ազատագրուի փառամոլութենէն»:

Նախանձը նաև թշնամի մըն է խաղաղութեան: Բարի նախանձը որքան օրհնութիւն մըն է և մրցակցութիւն ու յառաջդիմութիւն յառաջ կը բերէ, ընդհակառակը չար նախանձը նոյնքան անէծք մըն է մարդկութեան համար: Զար նախանձը անհատները իրարու կը ձգէ, ընդանիքներու միջև բաղխումներ կը ստեղծէ, ազգերն ու պետութիւնները անհանդարտ ու խռովեալ վիճակի մը կը մատնէ, և իրարու ձեռքէն հողեր գրաւելու կ'առաջնորդէ, և որով աշխարհի խաղաղութիւնը հիմէն կը խախտէ:

Շատ մը կոխներու և պատերազմներու պատճառը միթէ այս չար նախանձը չէ՞, ինչպէս Սրբազան Առաքեալը կը մատնանչէ, «Կը նախանձիք և չէք կրնար ձեր ուղածին հասնիլ, կը պատերազմիք ու կը կռուիք, բայց չունիք» (Յակ. Դ. 2): Սիրվանդէս կ'ըսէ. «Նախանձը իրերը խռորացոյցով կը դիտէ, և այդ իսկ պատճառաւ փոքր բաները չարին աւելի կը մեծցնէ — զաճաճը հսկայի և կասկածը իրականութեան կը վերածնէ: Եւ մարդիկ որքան ատեն որ իրենց ընկեր արարածներուն ունեցածը այսպէս խռորացոյցով կը դիտեն և կը նախանձին անոնց վրայ, իրենց մէջ պիտի չպակտի իրարու հանդէպ տարակոյսներ, հակառակութիւններ, և երբեմն ալ բաղխումներ ու կոխներ»:

Բարկութիւնը միւս կողմէն ուրիշ թըշնամի մըն է խաղաղութեան: Իրականութեան մէջ բարկութիւնը անասնական կիրք մըն է, և մարդիկ քանի ազատագրուած չեն այս կիրքէն՝ իրարու հետ միշտ խընդիրներ պիտի ունենան և զիրար պիտի չպակտի իրարու հանդէպ տարակոյսներ, հակառակութիւններ, և երբեմն ալ բաղխումներ ու կոխներ:

տեն երբ մարդիկ ազատագրուին այս անասնական կիրքէն: Ինքնակրթութիւնը, զօրաւոր կամքը, դաստիարակութիւնը և կրօնքը կ'օգնեն մեզի մեղմացնելու և չէզոքացնելու բարկութեան այս կիրքը մեր մէջ:

Հպարտութիւնը նմանապէս մարդու մէջ արմատացած ուրիշ չար բնասորութիւն մըն է որ կը սպառնայ խաղաղութեան, և իր աղիտալի հետեանքներով մարդիկ իրարու կը ձգէ յաճախ: Այս կիրքն ալ կրնայ մեղմանալ, և կամ իր ուղղութիւնը փոխել ու բարի փառասիրութեան փոխուիլ ինքնակրթութեամբ, աղօթքով և յարատե աշխատութեամբ: Դիտակից, ակզբունքի տէր ու քրիստոնէական ազնիւ նկարագրով օժտուած մէկու մը համար որքան պատարակելի թերութիւն մըն է ազահ, փառամոլ, նախանձոտ ու բարկացոտ ըլլալ՝ նոյնքան անպատուարներ ու նուաստացուցիչ է հպարտ է ըսուիլ:

Հրէից իմաստունը կ'ըսէ. «Կոտորածին առջեւն հպարտութիւն և կործանման առջեւն ամբարտաւանութեան ոգին կ'երթայ» (Առակ. ԺԶ. 18): Առաքեալը կ'ըսէ. «Բայց հիմա ձեր ամբարտաւանութիւնովը կը պարծենաք. բոլոր այսպիսի պարծանքները չարութիւն են» (Յակ. Դ. 16): Իրաւամբ հպարտութիւնը բոլոր թերութիւններու արմատն է: Թերութիւններ՝ որոնք մարդկութեան հանգիստը վրդոված են միշտ և կը վրդովեն:

Բ. Արտաքին ու ներքին խաղաղութիւն: Խաղաղութիւնը երկու մասի կրնանք բաժնել, արտաքին և ներքին: Արտաքին խաղաղութիւնը մարդոց իրարու հետ ունեցած բարեօք յարաբերութիւնն է, ընտանիքներու, ազգերու և պետութիւններու միջև հաստատուած սիրալիր ու փոխադարձ յարգանքը: Իսկ ներքին խաղաղութիւնը ըսելով կը հասկնանք քրիստոնեայ հաւատացեալին սրտի զոհունակութիւնը, մտքի անդորրութիւնն ու խղճմտանքի հանգստութիւնը: Վերջինը սակայն աստուածատուր պարզեմըն է՝ զոր կը վայելենք իբրեւ հետեանքը Աստուծոյ հետ մեր ունեցած կենդանի յարաբերութեան: Արտաքին խաղաղութիւնը կրնայ մեզ ներքին խաղաղութեան առաջնորդել, բայց չի կրնար տալ մեզի ներքին խաղաղութիւնը: Ներքին խաղաղութիւնը սակայն արտաքին խաղաղութիւնը կրնայ

ապահովել: Որովհետեւ առաջինը արտաքին պայմաններէ կախեալ է և հետեւաբար փոխական է և ժամանակաւոր, իսկ վերջինը ներքին է, հոգեկան ու տեական, որքան ատեն որ անհատին հոգեկան բնականոն վիճակը չէ խանգարուած:

Այս մեայուն ու ներքին խաղաղութիւնը Յիսուս՝ մեր հոգևոր կեանքի առաջնորդը, ապրեցաւ, քարոզեց և թէ մեզի ժառանգ թողուց ըսելով, «Խաղաղութիւն կը թողու՞մ ձեզի, իմ խաղաղութիւնս կուտամ ձեզի, և ոչ թէ որպէս աշխարհ կուտայ» (Յովհ. ԺԴ. 27): «Ոչ թէ որպէս աշխարհ կուտայ» ասացուածքը ցոյց կուտայ թէ Յիսուս խոտացած այս խաղաղութիւնը աշխարհի խաղաղութենէն բոլորովին տարբեր, հոգևոր բնոյթ մը կը կրէ: Աշխարհի տուած խաղաղութիւնը արտաքին է, աշխարհ զայն այսօր կուտայ և վաղը ետ կ'առնէ, սակայն Յիսուսի տուած խաղաղութիւնը ներքին է և մեայուն: Պօղոս Առաքեալի բառերով, «Աստուծոյ խաղաղութիւնը վեր է ամէն միտքէ, որ մարդոց սիրտերն ու միտքերը կը պահպանէ Յիսուս Բրիտանոսով» (Փիլիպ. Դ. 7):

Այս ներքին խաղաղութիւնը ապրիլ և զայն տարածել երկրի վրայ մարդկային կեանքի նպատակակէտն է և քրիստոնէական կենցաղի բնականոն ու տրամաբանական հետեանքը: Բրիտանոնայ ըլլալ Աստուծոյ թագաւորութեան քաղաքացի ըլլալ է: «Աստուծոյ թագաւորութիւնը ուտելիք ու խմելիք չէ, հապա արդարութիւն, խաղաղութիւն և խնդութիւն Հոգւով Սրբով» (Հոգւով. ԺԴ. 17): Ուրիշ խօսքով, ուրախ, անդորր ու խաղաղ ապրելակերպ մը: Երբ Յիսուս ծնաւ, հրեշտակներ աւետեցին մարդոց և ըսին, «յերկիր խաղաղութիւն»: Պօղոս Առաքեալ այս ներքին խաղաղութիւնը Սբ. Հոգիին պտուղներէն մին կը նկատէ (Փաղ. Ե. 22): Այն որ Սբ. Հոգիով օժուէ կեանք մը կ'ապրի, այս խաղաղութիւնը անոր կեանքին անբաժան մէկ մասն է: Սաղմոսերգուն կը յայտարարէ. «Տէրը Իր ժողովուրդը խաղաղութեամբ պիտի օրհնէ» (Սաղ. ԻԹ. 11):

Դ. Խաղաղութիւնը ձեռք բերելու միջոցներ: Էմբրսն կ'ըսէ. «Ոչ մէկ բան քեզի խաղաղութիւն կրնայ բերել. բացի քեզմէ»: Խաղաղութիւնը դուրսէն պէտք չէ ակնկա-

իւր, մասնաւանդ ներքին խաղաղութիւնը ուրիշները չեն կրնար մեղի տալ, պէտք է որ մենք անոր ետեւէն ըլլանք, փնտռենք ու գտնենք դայն:

Գտնելու համար դայն, նախ՝ պէտք է որ մենք զիտակցութեան գանք և զգանք խորապէս անոր կարիքը մեր ներսիցին: Պետքս առաքեալ կ'ըսէ. «Ով որ կ'ուզէ կեանքը սիրել ու բարի օրեր տեսնել, իր լեզուն թող դադարեցնէ չարութենէ . . . և խաղաղութիւն փնտռէ» (Ա. Պետ. Գ. 10-11): Ըստ Թովմաս Բէմրացիի, «խաղաղութիւնը այն ատեն կրնանք վայելել երբ մեր սիրտը չդատապարտէ մեզ յանցանքի մը համար: Աւտի, եթէ սխալ մը գործած ենք՝ պէտք է խոստովանինք դայն, եթէ մէկու մը անարդարութիւն ըրած ենք՝ պէտք է ներողութիւն խնդրենք անկէ, եթէ չար ընթացքի մը հետեւած ենք՝ պէտք է ետ դառնանք անկէ, և ի մի խօսք, եթէ մեղքի տիրապետութեան ներքե ենք՝ պէտք է որ զջնջմով ու ապաշխարութեամբ Աստուծոյ դառնանք և Անոր ճամբաներէն քայլենք: Ասիկա է առնուելիք կարեւոր ու առաջին քայլը խաղաղութիւն ձեռք բերելու համար:

Երկրորդ՝ պէտք է որ զօրացնենք Աստուծոյ հետ մեր ունեցած կապն ու ներքին հաղորդակցութիւնը որ կարեւորագոյն լեցուիլ այս ներքին խաղաղութեամբ: Քանզի Աստուծո՝ իրրե արարիչ, խաղաղութեան Աստուծո՝ մարդիկ որքան շփուին Անոր հետ նոյն համեմատութեամբ կը լեցունին Անոր մեղի տալիք այս ներքին խաղաղութեամբ: Խաղաղութիւն մը որ վեր է ամէն միտքէ և կը լեցնէ մեր միտքերն ու սիրտերը երկնային օրհնութիւններով:

Նոյնպէս՝ պահել ու մշակել ևս պէտք է այս խաղաղութիւնը մեր մէջ, օր ըստ օրէ Ս. Գրոց ներշնչութիւններով, աղօթքով և առաքինի արարքներով լի քրիստոնէական բարձր կենցաղի մը հետեւելով: Ամէն ոք պարտի մշակել ու տարածել դայն: Քանզի ասիկա ընել երջանկութեան կ'առաջնորդէ մեզ և մեծ արժէք կուտայ մեր ապրած կեանքին, ինչպէս նաև կը բազմապատկէ մեր օգտակարութիւնը հանդէպ մեր նմաններուն:

Այս ներքին խաղաղութիւնը վայելել քրիստոնէական կենցաղի անբաժան մէկ մասն է: Երեսու ըսաւ. «Այս բաները ձեզի

խօսեցայ որպէսզի ինձմով խաղաղութիւն ունենաք» (Յովհ. ԺԶ. 33): Նմանապէս ուրիշ առիթով եկաւ և անոնց մէջտեղը կեցաւ և ըսաւ. «խաղաղութիւն ձեզի» (Յովհ. Ի. 19): Պօղոս Առաքեալ կ'ըսէ. «Վասնզի Անիկա (Յիսուս) է մեր խաղաղութիւնը» (Եփես. Բ. 14), «Եւ եկաւ խաղաղութիւն քարոզեց ձեզի՝ որ հեռուն էիք, և անոնց՝ որ մօտ էին» (Եփես. Բ. 17):

Ով պէտք է ունի այս խաղաղութեան: Տիեզերական է այս խաղաղութիւնը, ամէն մարդ կը կարօտի ատոր: Ամէն ընտանիք, ամէն երկիր ու ամէն պետութիւն խաղաղ ապրելակերպի կարիքը կը զգայ խորապէս: Աշխարհը կրնայ խաղաղիլ, պայմանաւ որ մարդիկ նախ տիրանան այս ներքին խաղաղութեան, որտի հիմնական փոփոխութեան ու աստուածահաճոյ ապրելակերպի մը: Եկեղեցին շարունակ կ'աղօթէ Վասն խաղաղութեան ամենայն աշխարհի: Պատարագիչ քահանան սրբազան պաշտամունքի ընթացքին մէկէ աւելի անգամներ «խաղաղութիւն ամենեցուն» ըսելով մարդոց մէջ տարածելու կը ջանայ աստուածային այս խաղաղութիւնը:

Այս խաղաղ ու անդորր ապրելակերպը սակայն անհատներէ պէտք է սկսի: Քանզի երբ անհատները տիրանան այս ներքին խաղաղութեան, այդ անհատներէ բաղկացեալ ընտանիքներն ալ ինքնաբերաբար կը խաղաղին ներքնապէս: Եւ երբոր ընտանիքները խաղաղին՝ այդ ընտանիքներէ կազմուած ազգերն ու երկիրները նաև բնական իմն բերմամբ կը հետեւին խաղաղ ապրելակերպի մը, և որով կ'ապահովուի միջազգային ու տիեզերական խաղաղութիւնը աշխարհի վրայ: Ահա՛ այն ատեն շատ դիւրութեամբ մարդոց ջանքերը խօփուու կը վերածուին, և զայլը դառնուին հետ կը ճարակի առանց յետադու գիրար: Եւ մարգարէներու դարեր առաջ երազած մարդկութեան սոյն ոսկեղարը այլևս իրականութեան մը կը վերածուի:

Ամէն մէկ զիտակեց քրիստոնեային տեսլականը պէտք է ըլլայ փութացնել օր առաջ այս երանութեան ոսկեղարը, Բրիստոսի աշխարհ բերած գլխկիր խաղաղութիւնը, այլ խօսքով, Աստուծոյ թագաւորութեան երկրի վրայ հաստատուիլ:

Յրէզնո, Գալիմ.

ԳՐ. Ա. ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԱՀՈՐԱՆ

Գիտէի միշտ թէ կայիր տեղ մը հեռու մեզմէ շատ,
 Թէ պիտի օր մ'ալ գայիր երբ ձիւնն իջնէր մագերուս,
 Դեղեւէին երբ փայլերս, եւ աչուրներս՝ անյոյս,
 Ալ փակուէին քիչ առ քիչ յագեցումով մը՝ հանդարտ:

Ու հաւատած այն ասեմ՝ կը կարծէի սակաւին,
 Թէ պիտի լեզ ընդունիլ կարենայի ես սիրով,
 Փոքորկայոյզ ծովէն վերջ ինչպէս անդորրը ափին,
 Խաղաղ ծոցիդ մէջ անպիտք ալ հանգչելու պատրաստով:

Բայց փայլերուդ կը լսեմ երբ սրտում ձայնն այսօր մօտ,
 Կը մտածեմ թէ փոխուած հին կերպարանիդ է իրա՞ւ.
 Քեզ չեմ հանչնար, ու կ'ուզեմ որ չհանչնաս զիս բնաւ...:

Զի կը դառնայ կեանքն հիմա յստակ այնքան՝ գեղեցիկ,
 Որ զրկուած կրկնապէս իր շնորհիւնն արդ կը զգամ,
 Ու կը փարիմ ոտներուն՝ որ գէթ ներէ ա՛յս անգամ:

Վ.Ա.ՀՐԱՄ ՄԱՎԵՍՆ

ՆՏՁՆԵՆ

Երգել կը բաղձայ հոգիս այս գիշեր,
 Երգել ժամերով ու սրլանալ վէ՛ր,
 Մոռնալ պահ մը գէթ վիշտերն իր բոլոր,
 Լեցուիլ խնդութեամբ մ'անհոն՛ն, անսովոր...:

Երգել ես կ'ուզեմ անցեալըս մեղոյշ,
 Անդարձ սէրերը անոր վերջիւիւ,
 Երգել ես կ'ուզեմ ներկան սրտմանոյշ,
 Թեքեցած հոգւով մութ համբէս փայլել...:

Երգել ես կ'ուզեմ ցաւերս ամբողջ,
 Մտէս վտարել խոհերն վատառողջ.
 Երգել վերանա՛լ, երգել արբենա՛լ,
 Երգել ապագան անորոշ, մոռնա՛լ...:

Սէրերս ամբողջ, սէրերս սրտում,
 Յոյզերս ներկայի, վէ՛րքերս անպատում
 Երգել ես կ'ուզեմ, երգել միմիայն,
 Երգել անդադրում, երգել անպայման:

Քանզի սրտում է հոգին առանց երգ,
 Խո՛ր, անբուժելի՛ եմ իր ցաւն ու վէ՛րք:

Երուսաղեմ

Գ. ՃԻՆԻՎԻԶԵՍՆ

ԵՐԳ ԳԱԼՆԵՐՆ

Պիսի քլան, — ազնրագոյն
Յեղ մը պիսի գայ տակաւին,
Ազատութեան բոցն իր հոգւոյն՝
Իմաստութեան լոյսն հայեացքին:

Եկողներն այդ բարի, ուժեղ,
Պիս' չըթափեն կարիլ մ'արիւն,
Տիրապետեն պիս' ամէն տեղ,
Հուրին, հողին, օդին, ծովուն:

Ազգ-ազգի հետ, երկիր-երկրի,
Պիսի ապրին որպէս ընկեր,
Ամէն սիրտի մէջ ու միտքի
Եղբայրութեան՝ սրտով սերն:

Պիսի ծաղկին արուեստներ նոր,
Պիս' երգ մ'ըլլայ ամէն մէկ կեանք,
Եւ աշխարհը՝ Դրախտ մ'աղուոր,
Յուզէ երկինն՝ երկրի նուագն:

Մ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Անգլերէնէ թարգմանութիւն
Հեղինակին անունը ծանօթ չէ մեզի

ԱՆՉԵՐՆԱԳՐԵՐ

Սիրում եմ ես կեանքի երգը զուարթ,
Ու հող, ու ծով, ու աստղ, ծաղիկ ու մարդ.
Նարնջէ ամա՛ռը, առունը ոսկեճճ,
Զմրան բուֆ-նժոյգը ձիւնէ բառով. —
Սիրում եմ պայքարի կրակը վառ.
Ու սիւր լուսաբիր, գիւտերը մառ:
Տիեզերքն եմ սիրում սրտիս քափով,
Որի հետ կապուած եմ հազար կապով:

Դարերի Լեզենդը

ՍՈՂՈՄՈՆ ՏԱՐՈՆՅԻ

ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆՔ

* * *

ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

Որպես վեսի օրերն հայոց՝
Այնքան խորն են ձորերն հայոց,
Այնքան խորունկ ու այնքան մուր,
Որ զեհերը մեր յորձանուս
Մթնում անից մանչացող
Մօրը կորցրած ու դուրս փախչող
Վիշապածագ են ինձ քրւում՝
Մեր ձորերի մուր անձաւում:
Բայց չգիտեմ՝ ձորե՞րն են մեր
Ոգուն Տրեւ խորքեր խորին,
Թե՞ մեր ոգին է շռայլել
Իր խորութիւնն այս ձորերին:
Որպես կամփ դարերն հայոց՝
Այնքան բարձր են սարերն հայոց,
Այնքան բարձր ու այնքան վեր,
Որ քրտինքը մեր հակափից
Միշտ ամպերի ձեռքն է սրբել,
Ու կը քրւա՝ զազաքներից
Մարդ կարող է ասոյ համբուրել:
Բայց չգիտեմ՝ մեր ոգի՞ն է
Բարձունք Տրեւ մեր լեռներին,
Թե՞ մեր ոգուն՝ սարերն են վեհ
Տրեւ բարձունք աստեղային ...

■

Կ Ե Ե Ո Ջ

Մտի օրոցփից երբ աշխարհ մտայ՝
Աշխարհում՝ աշխարհ մօր սերը զտայ ...
Յօնքերս լծակն է իմ նժարի,
Աչքերս նրա զոյգ քստերն արի,
Եւ կռեցի մօրս սերը սուրբ,
Որ ինչքան մեծ էր, այնքան խոր ու նուրբ.
Հիմալայն իբրեւ կռաւար դրի՝
Վեր քաւ լեռը հեռն իր նժարի.
Ծովերը դրի՝ վեր ելան կրկին,
Վար քաւեց մօրս սերը սրբազին.
Աստղաբոյլերը՝ դրի կռաւար, —
Նորից մայրիկիս սերը քաւեց վար ...
Քո սերն, իմ սիրած, քո սերն էլ դրի՝
Վեր ու վար արին նժար նժարի ...
Բայց երբ անսահման իմ հայրենիքից
Մի բուռ հող դրի՝
Եկաւ համբուրեց նժար նժարի ...

ՊԵՏՄԵ-ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԱՊ ԱՐԾԱԿՈՒՆԻ

Ինչ սահմանեցուցիչ պատկեր մը կը ներկայացնեն այս եղբայրները: Ընտանիքին պետք՝ վարդան, Պարսիկ թագաւորի կողմակից, անարգ դաւով կը սպանուի իր հարազատ եղբայր Վասակէն⁽⁴⁾: Վահան, հոգիով մարմնով Շապուհին սպասարկու հրէ մը, իր իսկ զաւակին ձեռքով կը սպանուի⁽⁵⁾: Այս երկու դէպքերու մօայտագրութիւնը կարծես քիչ մը կը մեղմանայ Վասակի եղբերական վախճանով, Շապուհի հրամանով մօրթազերծ եղած⁽⁶⁾: Այս մասին յետոյ:

Հայ պատմութեան լուսաբանութեան սիրոյն պէտք է առարկայական ուսումնասիրութեան ենթարկուի Մամիկոնեան ընտանիքը, Չորրորդ և Հինգերորդ դարերու մէջ: Պահ մը մէկդի զննելով անխորհուրդ խնդավառութեան առատօրէն հիւսած դափնիները անոնց գլխուն, պէտք է ծանօթանալ քաղաքական այս անձնաւորութիւններուն և կշռադատել անոնց գործունէութիւնը հայ պետական կազմի մէջ: Այս կողմից Յ. Մանանդեան կը համաձայնի Փրօֆ. Մարկուարտի հետ թէ նման ուսումնասիրութեան ժամանակը հասած է⁽⁷⁾:

Դառնանք մեր պատմութեան: Պարսկա-Բիւզանդական պատերազմը, սակայն, կ'երկարէ: Տարիներ կ'անցնէին, և հակառակ Շապուհի քանի մը զինուորական յաջողութիւններուն, վճռական յաղթանակ մը, որ ջախջախէր Բիւզանդական ուժերը վերջնականապէս, և հարուստ Միջագետքը դարձնէր պարսկական նահանգ, կարելի չէր եղած: Յայտնապէս, Կոստանդիոս Կայսրը պաշտպանողական զգուշաւոր սաղմավառութիւն կը հետապնդէր:

Իսկ զինուորական և առևտրական մեծ կեդրոն Մծրինի յաջող զիմադրութիւնը Շապուհի ահարկու գրոհներուն, խոր տպաւորութիւն պիտի ստեղծէր հայ արքունիքի մէջ: Համբաւաւոր քաղաքը պաշարող պարսիկ բանակի մէջ հայկական զօրագուններ ալ կը գտնուէին: Անոնք, ի հարկէ, տկանառէս կ'ըլլային պարսիկ թագաւորի ձախողութեան:

Երէք յաջորդական պաշարումներն ալ, 338ին, 346ին և 350ին, մին միւսէն աւելի կատաղի, մանաւանդ վերջինը, երբ պաշարող բանակէն քսան հազար զիւանդներ կատաղած Շապուհի մոլեգին թափը կոտորեցին, և տեսակ մը ազդարար եղան Միջագետքի և Սիւրիոյ ժողովուրդներուն, ինչպէս նաև Հայաստանին, թէ կայսերական ուժը թէև կրնար ճակատամարտներ կրօնցնել, բայց վերջ ի վերջոյ անպարտելի կը մնար և կը շահէր բախտորոշ պատերազմը:

Մծրինի երկրորդ պաշարման ձախողութիւնէն յետոյ, Արշակ Թագաւոր և Հայաստանի Բիւզանդական Կուսակցութիւնը անհամբեր խլրտումով կը ձգտէին վերջ տալ մինչև այդ շարունակուած հարկադրական գոյափոխական, իրենց տեսակէտէ անգոհացուցիչ հայ քաղաքական զինադադարին, և վերստին որդեգրել այլևս աւանդական դարձած Բիւզանդական քաղաքականութիւնը: Բնականաբար Կոստանդիոս Կայսրն ալ շարունակ ձնչում կը բանեցնէր: Ընչում մը, որ առաջին օրերուն բարբարոս ձևով մը կը յայտնուէր երբ Կայսրը իր մօտ պատանդ գանուող հայ արքայազուններէն Արշակի եղբայր Տրդատը սպանել կուտար:

Երբ 350ին Մծրինի հերոսական զիմադրութիւնը խորտակեց Շապուհի յոյսերը, Արշակ Թագաւորի գործունէութիւնը վճռական մղում ստացաւ:

Աւելի պարագաներ ալ քաջալերեցին Արշակը: Չոր օրինակ, Պարսկաստանի հիւսիս-արեւելեան սահմաններուն վրայ Թուրանական ցեղեր, գլխաւորաբար Մասակէթ կոչուած, արշաւեցին Շապուհի հողերը: Այս շարժումը, վաչկատուն ցեղի մը սոսկ աւարառական մէկ յարձակումը չէր: Այլ մեծածաւալ պատերազմական գործողութիւն, որուն անմիջական սպառնալիքը ստիպեց Շապուհին հեռանալ Մծրինի առջեւ, և որ պարսիկ թագաւորը զբաղուած պիտի պահէր ութ տարի:

(4) Փաւստոս, Դ. 18: Խորենացի, Դ. 25:

(5) Փաւստոս, Դ. 59:

(6) Փաւստոս, Դ. 54:

(7) «Մամիկոնեանների քաղաքական դերն Արշակունեաց թագաւորութեան ժամանակ, ինչպէս շատ ուղիղ գիտել է Փրօֆ. Մարկուարդը: Կարոտ է վերաքննութեան և նոր աւելի անալիզա քննատման» (Յ. Մանանդեան, էջ 74):

Ուրիշ պարագայ մը, Կոստանդինոս Կայսեր տիրապետութեան սահմաններուն յանկարծական ընդարձակումը էր:

350 թուականի Փետրուարին Կոստանդինոսի կրտսեր եղբայրը Կոստաս սպանուեցաւ: Տաս տարուայ ընթացքին Մեծն Կոստանդինի երկու զաւակներուն սպանութիւնը, անոր միակ վերապրող որդին, Կոստանդինոսը, տէր պիտի դարձնէր բովանդակ Կայսրութեան, Ատլանտեանէն մինչև Միջագետք: Հետևաբար, Կոստանդինոս իր հրամանին տակ պիտի կրնար ունենալ աւելի մեծ բանակներ՝ քան երբ Շապուհի հետ կռուի կը բռնուէր:

Երբ Արշակ Թագաւորի զեապանները Կոստանդինոս Կայսեր ներկայացան, 351ին, Հայ-Բիւզանդական բարեկամութեան դաշինք կնքելու համար, Կոստանդինոս այլևս միակ տէր տիրականն էր Հռոմէական Կայսրութեան, հակառակ թագապահանջ բախտախնդիր զօրականներու կարճատև ելոյթներուն:

Հայ զեապանութեան գլուխն էր Ներսէս Կաթողիկոսը:

Կասկածամիտ Կոստանդինոս ինչպիսի յոռեան նկատումներ ալ ունենար, հայ թագաւորին առաջարկը յօժարեալով պիտի ընդունէր, երբ հաշուի առնենք որ Բիւզանդական հեղինակութեան Հայաստանի մէջ պահպանումը՝ Կայսրերու արեւելեան քաղաքականութեան հիմնաքարն էր:

Կոստանդինոս մեծամեծ պատիւներ Երաւ հայ պատգամաւորներուն: Թանկարժէք ճոխ նուէրներ իրենց և Արշակ Թագաւորին: Ան նաև վերադարձուց իր մօտ պատանդ զրոնը ող Արշակունի երկու իշխանները, Արշակին եղբորորդիները, Գնէլ և Տիրիդ⁽⁸⁾: Գնէլի պարագային, Կայսրը յիշեց թէ ինք որբացուցեր էր դժբախտ պատանին, սպանել տալով անոր հայրը՝ Տրդատ, ուստի որպէս բացառիկ պատիւ մը անոր, հիւպատոսութեան պատիւը շնորհեց⁽⁹⁾:

2. ՕԼԻՄՔԻԱ

Դաշինքը, զոր Թագաւոր և Կաթողիկոս անձնական յաղթանակ մը համարեցին,

բռնեք, ալ աւելի կ'ամրապնդուէր ամուսնական կապով մը:

Արշակ Թագաւոր այդ ատեն հազիւ քսանհինգ տարեկան եղած պէտք էր ըլլար և զեռ ամուրի: Ինքն էր որ իր զեապաններէն Կաթողիկոսի միջոցաւ փափաք յայտնած էր ամուսնանալու Կայսերական կամ Բիւզանդական իշխանուհի մը հետ⁽¹⁰⁾:

Արշակ տառջին և վերջին քրիտոնեայ Արշակունի թագաւորն էր, որ այսպիսի բացառիկ քայլ մը պիտի առնէր: Սա թերեւ կարելի է մեկնաբանել Արշակ Թագաւորի դէպի Բիւզանդիոն տաժաժ ջնքմ կողմնակցութեան, որ յետ այսու Արշակի համար եղաւ հիմնական քաղաքականութիւն, և որ կը հաստատէ ժամանակակից պատմիչը Ամմիանոս Մարկելինոս ակնարկելով Արշակին՝ «մեր յարատև և հաւատարիմ բարեկամը»⁽¹¹⁾:

Կոստանդինոս Կայսրը Արշակին հարս ընտրեց իր Կոստաս եղբոր նշանածը, Օլիմբիա:

Կոստաս երբ սպանուեցաւ 350 Փետրուարին, 29 տարեկան կ'ըլլար: Տասնհինգ տարեկանին, իր հայրը, Մեծն Կոստանդին զինք նշանած էր փոքրիկ աղջկայ մը հետ, Արլարիոս իշխանի դուստր Օլիմբիային:

Արլարիոս՝ մեծանուն Կայսրին սիրելի էր և անկէ՝ բարձր պատիւներու արժանացած: Փառասէր մէկը, որ թերեւ Կայսերական ծիրանին օր մը ստանալու զաղտնի տենջն իսկ փաշտփայած էր⁽¹²⁾:

Երբ Կոստանդինի մահէն վերջ Արլարիոսն ալ զոհ գնաց կազմակերպուած ջարդի մը, Կոստաս պահեց իր խոստումը, աղջիկը որ տաս տարեկան կար չկար, առաւ իր պաշտպանութեան տակ, անոր կրթութեան և ապրուստին հոգ տարաւ, այնպէս ինչպէս վայել է Հռոմէական Կայսրութեան ապագայ թագուհի մը: Երիտասարդ Կայսրը պիտի սպասէր մինչև որ Օլիմբիան ամուսնանալու տարիքը հասնէր: Դեռ չամուսնացած, Կոստաս սպանուեցաւ:

Ահա այս զեռատի իշխանուհին էր որ Կայսրը կ'ընտրէր հայ երիտասարդ Թագաւորին համար: Եւ աղջնակը որ կ'երազէր

(8) Փաւստոս, Գ. 5:

(9) Խորենացի, Գ. 21:

(10) Փաւստոս, Գ. 15:

(11) Ammianus, XXV, 7, 12.

(12) Eunapius, 385-91.

Հոռմէական կայսրուհի ըլլալ, հետաւոր Հայաստանի թագուհի կ'ըլլար:

Հետաքրքրական խորհրդածութիւնն Արաբիոս իշխանի ազջիւր Արշակ Թագաւորի կին կ'ըլլայ: Ասպիոն իշխանի ազջիւր Ներսէս Կաթողիկոսի կին: Բիւզանդական իշխանուհի մը Արշակունի հայ թագաւորի կին, Բիւզանդական իշխանուհի մը Արշակունի հայ կաթողիկոսի կին: Հայ արքունիքի վերազարթնած Բիւզանդասիրական հակումները հազիւ թէ աւելի ամուր հիմերու վրայ կոթնէին:

Հայաստան վերադառնալուն՝ Ներսէս Կաթողիկոս պիտի օրհնէր Արշակի և Օլիմբիայի պսակը: Ինչպէս տարի մը վերջ ալ, 352ին, պիտի մկրտէր անոնց զաւակը Պապ⁽¹³⁾:

Կրնանք երևակայել թէ տարին անցնելուն, Արշակ, նորածին արքայական երախայի օրօրոցին վրայ հակած, երիտասարդ հօր մը եռուն հրճուածքով, հայերէն բառերը կ'մկմալով նոր սորվող Օլիմբիային խնդալով ըսած կրնար ըլլալ թէ, ահա ասիկ Կայսեր հետ իր կնքած դաշինքին առաջին երջանիկ պտուղը, Պապ: Ար մը ան եզական քաջարի թագաւոր մը պիտի ըլլար, իր երակներուն մէջ հայու և հոռմայեցիի արիւնով: Ապրող խորհրդանշանը երկու քրիստոնեայ թագաւորութիւններու: Եւ երբ ան մեծնար, Հայաստանի հերոսական Արքան, արդար վրէժխնդրութեամբ իր հոգին վառուած, պիտի պատժէր Սասանեանները՝ անոնց կատարած բոլոր չարքներուն համար:

Չենք գիտեր թէ այս օտար իշխանուհին ինչպիսի՞ ընդունելութիւն գտաւ հայ աւագանիէն կամ հայ ժողովուրդէն, և ինքն ալ իր կարգին ի՞նչ վերաբերում ցոյց տուաւ անոնց հանդէպ:

Բիւզանդական Կուսակցութեան նախարարները, Ներսէս Կաթողիկոս, և նոյնինքն Արշակ Թագաւոր նկատած կրնային ըլլալ այս ամուսնութիւնը որպէս պետական բարձր շահերու թելադրած մէկ կարեւոր քայլը: Իսկ անոնց հակառակորդները խիթի գիտած եղածը, յախուռն անխորհուրդ քայլ մը,

որ Շապուհ Թագաւորը պիտի զրգոէր երկտասարգ հայ Արքային դէմ:

Օլիմբիան, իր կարգին, չէր կրնար մոռնալ որ ինք Հոռմէական Կայսրուհի մը պիտի ըլլար եթէ ոճրագործի մը սուրբ իր նշանած Կայսրը կեանքէն չզրկէր: Ան Արշակը տեսած իսկ չէր իր ամուսնութենէն առաջ ինքն ինքն հայ լեզուի, երկրին և սովորութեանց, բացի այն որ Հոռմայեցի և Յոյն զրոյներ հայ ժողովուրդին ակնարկներուն բարբարոս կոչած էին զայն, ուստի, ինչ ալ ըլլար, ստորագոյս համայնք մը լատին և յոյն աշխարհին:

Օլիմբիան ալ գիտակցած ըլլալու էր թէ այս ամուսնութիւնը քաղաքական բնոյթ ունէր, և հոգ չէ թէ իր ամուսինը ինչ տեսակ մէկն ալ եղած ըլլար, ստիպուած էր համակերպիլ անհրապօր այս բախտին, իր հայրենիքի և Կայսեր շահը նկատի ունենալով:

Ինչպէս առհասարակ կը պատահի նմանօրինակ ամուսնութիւններու պարագային, եթէ օտարազգի թագուհին իր երկրին ի նպաստ դադանի զործունէութեանց միջամուխ չըլլայ, գրեթէ առանձնացած ինքնամփոփ կեանք մը կ'ապրի արքունիքին մէջ, ուր ամէնքը իրեն օտար են և ինքը ամենուն օտար: Արաքսի ափին, Պոլիսը կամ Հոռմը կ'երազէ: Իսկ եթէ ջղագրգիւ բնաւորութեամբ մէկն է, իր դիրքը և կացութիւնը կրնայ ծանրակշիւ անելի ենթարկել: Ոչ միայն ընտանեկան պարագաներ կ'ազդեն իր վիճակին, այլև ամուսնութեան միակ պատճառ պետական քաղաքականութեան փոփոխումը բախտորոշ անդրադարձում կրնայ ունենալ իր անձնական ճակատագրին վրայ:

Փաւստոս և Խորենացի կը գրեն թէ Արշակ Թագաւոր չափազանց սիրեց իր թագուհին: Բայց Օլիմբիան հայ արքունիքի մէջ կղզիացած և զգուշաւոր կեանք մը ապրեցաւ⁽¹⁴⁾: Բիւզանդական կղզեակ մը, որ չէր հանդուրժեր միջամտութեան:

Հաբատ Օլիմբիան չընտելացաւ հայ կեանքին, և երբ իր միակ զաւակը Պապ, զիս պատանի, Հայաստանի թագաւոր կ'ըլլար, ինք հոն չէր: Կամ բնական մահով մեռած, և կամ ընդմիջտ հեռացած ցրարբարոս միջամտայրէն:

(13) Փաւստոս և Խորենացի կը գրեն թէ Փաւստոսն ծնունդ տուաւ Պապին: Tillemont ժամանակագրական տուեալներու վրայ հիմնուելով, կը փաստէ թէ Օլիմբիան էր Պապին մայրը (Tillemont, Vol. V. 701):

(14) Փաւստոս, Գ. 15:

3. ՆԵՐՔԻՆ ՊԱՅՔԱՐՆԵՐ

Արշակ Բ. և Պապ թագաւորներու օրով Հայաստանի քաղաքական ասպարէզի ամենազորովեցուցիչ երեւոյթը կուսակցական պայքարի կատաղի թափն է:

Պարսկաստանի մէջ Սասանեաններու հաստատուելէն վերջն է որ հայ աւագանիի մէջ երևան կուգայ հսկայական շերտաւորում: Պարսկական կուսակցութիւն և անոր ընդդիմադիր Բիւզանդական կուսակցութիւն:

Սասանեաններէն առաջ անհաւանական է նման երկու կուսակցութեանց գոյութիւնը Հայաստանի մէջ, որովհետեւ Պարսկաստանի տիրապետները Արշակունիներ էին, ինչպէս Հայաստանի: Արքայական մեծ մէկ ընտանիքի երկու ճիւղերը իրարու դէմ թշնամական ոչինչ կրնային ունենալ, մանաւանդ որ երկուքը մէկ Հոմէրական կայսրութիւնը կը նկատէին հասարակաց թշնամին:

Սասանեանները Պարսկաստանի մէջ Արշակունիները խորտակելէ վերջ, հետամուտ եղան այդ իրենց համար յոյժ առելի ընտանիքը արմատախիլ ընել նաև մօտակայ դրացի երկիրներէն:

Պատերազմի կտրական միջոցը փորձեցին, բայց արդիւնքը անգոհացուցիչ եղաւ: Հայ ժողովուրդը և անոր առաջնորդներուն մեծամասնութիւնը, իրենց աչքին ալիս զարաւոր նուիրականութիւն ստացած Արշակունի ընտանիքէն չրաժմուեցան:

Քրիստոնէութեան պետականացումը Հայաստանի մէջ ալ աւելի խորացուց վիճը Սասանեան և Արշակունի ընտանիքներու մէջ:

Այլևս Սասանեան թագաւորներ տենդագին աշխատանքի լծուեցան հայ նախարարներէն կողմնակիցներ ճարելու: Առաջին կարգին ա՛յն նախարարութիւններէն որոնց բնագաւառները Պարսկաստանի սահմանակից էին կամ հարեան: Նշանաւորները, Արծրունի և Սիւնի իշխանութիւնները:

Սակայն, սխալ եզրակացութիւն պիտի ըլլար՝ հետեցնել թէ այս նախարարութիւնները որպէս անշուք քաղաքականութիւն որդեգրած ըլլան պարսկական տեսակէտ, որուն ամէն պարագայի տակ և ամէն զնով հաւատարիմ կը մնան: Ինչպէս ալ նոյնքան մակերեսային զճիւղ մը կ'ըլլայ ըսել թէ Մամիկոնեանները առաւելապէս Բիւզան-

դական քաղաքականութիւն մշակեցին, որովհետեւ իրենց գաւառները մօտ էին Բիւզանդական հողամասերուն:

Աշխարհագրական կամ կալուածային հանգամանքներու համահաւասար, և երբեմն աւելի, գործօն մ'է նախարարի անհատականութիւնը, իր բնաւորութեամբ, նախասիրութիւններով, քէնով, աստիճանութեամբ կամ փառասէր տենչերով, այն աստիճան, որ բոլորովին հակոտնեայ տեսակէտ կը փատագործէ:

Այս յոյժ դարմանալի երեւոյթը — չըսելու համար անիմանալի — մասնաւորաբար ճիշդ է Արշակ և Պապ թագաւորներու իշխանութեան շրջանի կուսակցական պայքարին:

Այսպէս, օրինակ, մինչ Անդովկ Սիւնի մեծ իշխանը կը զանկէք Արշակի հետ միասին, Բիւզանդական կուսակցութեան առաջաւոր շարքերուն, Վաղինակ Սիւնի՝ Շապուհի վստահելի բարեկամն է: Մամիկոնեան երեք եղբայրներէն՝ Վասակը, Արշակ թագաւորի սպարապետը, անհաշտ թշնամի Պարսկաստանի, մինչդեռ իր երէց եղբայրը, տոհմին նահապետը, Վարդան, Շապուհի խորհրդակից, իսկ կրտսեր եղբայրը Վահան, բոլորովին նուիրուած Շապուհին, ինչպէս յետոյ կը տեսնենք:

Անձնական տեսակէտներ նոյնիսկ Արշակունի իշխանագուն մը, Արշակ թագաւորի եղբորորդին Տիրիթը հակաբիւզանդական կ'ընեն, և ան կը գործակցի Մամիկոնեան տոհմապետին⁽¹⁵⁾, կրնանք ենթադրել թէ Տիրիթը, որ կոստանդիոս կայսեր ձեռքը պատանդ էր և անոր հրամանով իր Տրդատ հօրեղբոր սպանուած տեսած, շատ ալ համակրութիւն չուենեար Բիւզանդականներուն:

Այս երկու կուսակցութեանց գործունէութեան զուգընթաց, ուրիշ պայքար մ'ալ սկսած էր փոթորիկէ հայ քաղաքական ներքին ճակատը: Այդ սկիզբ առած էր Տիրան թագաւորէն, բայց անոր որդւոյն Արշակի, և յետոյ Պապի օրերուն սասակացաւ այն աստիճան որ արքայական սուրը հայ ազնուական արիւն թափեց առատօրէն:

Ծարւալէի (10)

ՀՐԱՆԴԻ Ք. ԱՐՄԷՆ

(15) Փաւստոս, Գ. 17, Խորենացի, Գ. 25:

ՄԱՏԵՆԱԳՐԱԿԱՆ

(ԽԵԻ) ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹԼԿՈՒՐԱՆՑԻ

= 19 =

Առաջին փոփոխակ

ՏԱՂ Ի ՎԵՐԱՅ ՄԱՀՈՒԱՆ

Ա.

Քանի դատիս ի հետ մեղաց, է անըզգամ մարդ կատաղած
Զանչափ չարիքդ որ գործեցիր, հերիք արայ դարձիր մեղաց:

Բ.

Ի Աղամայ մինչեւ այսօր շունչ կենդանի զոք չէ թողած,
Դիտեմ չլսես խրատու զըրոց, մեղաւորաց թ'ինչ կայ պահած:

Գ.

Ով որ ունէր բերդ ու քաղաք, դարպասանի ոսկով ծեփած,
Յետոյ եթող զամէն անտէր, ներքեւ հողուն է պառըկած:

Դ.

Ով որ խըմէր զանուշ գինին, գինքըն բըտէր քան զխոզ ուռած,
Տեսայ ըզնայ խիստ ատելի, չանուշահոտ գէշ մի ծըզած:

Ե.

Ով որ հեծնոյր ծի բարձրավիզ, ու թուր քաշէր ամէն դիհաց,
Տեսայ ըզնայ խիստ փոշման, երկու փայտի մէջ պառըկած:

Զ.

Շատ աղջկունք, կին գեղեցիկ, ծափն ու վարսերն էր աւրինած,
Նոքայ ունին պայծառ հանդերձ, գէտ զարեգակն են բոլորած:

Է.

Ճաւճին ւ ոլոր առնեն կամաց, լինին ամէն մարդոյ սիրած,
Ի մահուն աւրն են ատելի, գէշ ու զազիր են տեսողաց:

- Բնագիր Ա. էջ 23, Հմմտ. Գ. էջ 306, հոդուն է նա պատկած, ՍՏ:
Ս. էջ 266, Տ. էջ 44, Գ. — 2. — ձըզած — դարձած, Տ:
Վերնագիր, Ս. էջ 266, Ե. — 2. — . . . մէջնը պատկած, Գ.
Ա. — 1. — . . . կատարած, Ա:
Բ. — 1. — այսօր — ի քեզ, Ա:
Գ. — 1. — ունի, Տ. . . . դարպասընի,
Ա. դարպասնի, Գ. դարպաս ունի, Տ. —
2 — . . . հողին ի կան պատկած, Գ. . . .
մէջ էր պատկած, ՍՏ:
Զ. — 1. — վատ . . . որ ծափն ու
վարսն են յօրինած, Տ. — 2 — գերթ, Գ.
Է. — 1. — առնին, Ա:

Ը.

Քրիստոս նստի աթոռ փառաց, հատուցանէ վարձ սիրողաց,
Արդարոցքն տայ պըսակ, մեղաւորացն ապաշխարած:

Թ.

Խեւ Յովանէս Թուկուրանցի, սրտի մըտօք զականջդ բաց,
Աստէնս արայ բեզ ճար շուտով, անդէն առնուս պըսակ փառաց:

= 19 =

Երկրորդ փոփոխակ

Բ Ա Ն Պ Ի Տ Ա Ն Ի . — 4

Ա.

Քանի դատիս ի հետ մեղաց, է անզգամ մարդ կատարած,
զանչափ չարիքդ որ գործեցիր, հերիք արայ դարձ ի մեղաց:

Բ.

Տես ու լսէ խրատու զրոց, մեղաւորացն ինչ կա պահած,
արդարոցն արբայութիւն, փառք ու պատիւ յորդայխաղաց:

Դ.

Բեր ու ծըգէ զաճն ի մըտիդ, դու էլ զիտես ինչ կա պահած,
յԱղամայ մինչեւ այսօր, շունչ կենդանի զոք չէ թողած:

Դ.

Էտ որ ունէր բերդ ու քաղաք, դարպաս ունէր ոսկով ծեփած,
նայ մընացեր ամէն թերմաշ, ինքն է իջեր գուր մի փորած:

Ե.

Էտ որ հեծնէր ծի բարձրավիզ, ու թուր ածէր ամէն դիմաց,
յետոյ եղեւ խիստ փոշիման, յերկու փետի մէջ պառիկլած:

Զ.

Էտ որ խըմէր զանուշ գինին, զինքն բըտէր քան զխոզ ուռած,
նա եղեւ խիստ ատելի, զինչ անպիտան գէշ մի ծըգած:

Է.

Շատ մի կտրիճ մուրայգալի, կամ թէ լինէր մուրուքն էկած,
տեսայ զէն գեղեցիկ սուրաթն, ի հետ հողուն էր շաղըղած:

Ը.

Շատ աղջըներ գեղեցկածամ, ուրենց վարսերն օրինած,
հագնին հանդերձ ոսկի թելով, զինչ զարեգակն բոլորած:

Ը. — 2. — ... և ապաշխարող մեղա-
ւորաց, ՍՏ,

Թ. — 1. — Խեւ — Է՛, ՍՏ,

Բնագիր, Դ. էջ 137, Տես Սիոն, 1952,
էջ 268,

Թ.

Տես թիւնք եղան յանկարծակի, անտաշ 'ւ անկոփ փայտ մի ծրգած,
ուրենց մահուն օրն ատելի, ուրենքն ամէն սրտի սիրած:

Ճ.

Դեռ այդ յետին համարն չի, յետին համարն է կատարած,
յորժամ ծագի խաչն ի յերկնից, նստի Քրիստոս յաթոռ փառաց:

ՃԱ.

Արդարոցն տայ պսակ, որ հրգնեցան կացին ի լաց,
մեղաւորացն զհուրն անշէջ, ըզտարտարոս զուրն որդանց:

ՃԲ.

Խեւ Յովանէս Թլգուրանցի, զհոգոյ մըտաց աչերըդ բաց,
ուղիդ սրտով խոստովանիր, 'ւ ապաշխարէ եւ կաց ի լաց:

= 20 =

ՎԱՍՆ ՍՈՒՏ ՍԻՐԵԼԵԱՑ. — 5

Ա.

Իմ սիրտ, լսէ 'ւ ականջ արա, որ սիրելի իսկի չըկայ,
Ոչ զըրացի եւ ոչ եղբայր, ոչ միակեց, ոչ քահանայ:

Բ.

Այս ժամանակըս հանց երեք, ով որ չգիտէր թող գիտենայ,
Զով որ գիտես խիստ սիրելի, հուրն ի բերնէն ի դուրս կու գայ:

Դ.

Թէպէտ շինես շատ սիրելի, մի' հաւատար սրտովդ ի նա,
Յամէն զեհաց փորձէ եւ տես, ապա թէ զքո խորհուրդն ասայ:

Դ.

Շատ մարդ յերեսդ է քաղցրախօս, ի սիրտըն բոց կու բորբոքայ,
Սեղին լինի սուտ սիրելի, 'ւ ի փորձութեանց ժամն ուրանայ:

Ե.

Քանի ողջ ես ըզբեզ պահէ, զըլխուդ 'ւ անծինըդ պէտ արայ,
Եթէ հաքիմի կարիք լինիս, կեանքդ քան ըզհով անցնի զնայ:

Զ.

Ի հետ անգէտ չար սիրելուն ով երկու խօսք առնու եւ տայ,
Նա ականջովն հանց բան լըսէ, որ միտ դընէ եւ զարմանայ:

Բնագիր, Դ. էջ 138, Հմմտ. Տ. էջ 42.
առնուած 1695 թվ. ձեռագիր Տաղարանէ մը:
Դ. — 2. — . . . ապա զխորհուրդն
ասա նորա, Տ:

Դ. — 1. — բոց — հուր, Տ:

Ե. — 1. — զըլխու, Տ: — 2 — հա-
քիմ կարի, Տ: զնայ — 'ւ երթայ, Տ:

Զ. — 1. — չար — սուտ, Տ: — 2 —
հէնց, Դ:

Է.

Իշխանաց քաջ զինաւորն յերակ սրտնեղ տրտում կենայ,
Դայ մօտ ի քեզ նստի հրեշտակ, ելնէ զընայ չար սատանայ:

Ը.

Դու պահէ զսէրքն կանգուն, սիրտըդ սիրով թող լինենայ,
Ատելութեան տեղիք մի՛ տար, որ բարութիւն երթայ մընայ:

Թ.

Խեւ Յովանէս Թլգուրանցի, աղուոր պահէ զսիրտը ի վերայ,
Մարդասէրն է աստուածասէր, եղբայրատեացն է սատանայ:

= 21 =

ԽՐԱՏ ՊԻՏԱՆԻ. — 6

Ա.

Մեղաւոր եմ, մեղաւոր, ես ինձ անծամբս վրկայեմ,
Համարիմ թ'այլ մարդ չասէ, գեմ ես գիտեմ զինչ գործեր եմ:

Բ.

Իմ չարերն եմ սերմաներ, հաւսայ յաստենիս կու հնծեմ,
Մեռանիմ 'ւ անցնիմ զընամ, զայլն ի գեհեանըն վըճարեմ:

Դ.

Հուսատուն ինձ լոյս երևտ, որ զվատն ու զլաւըն ճանաչեմ,
Ես ի յարատն կու հայիմ, 'ւ ի յարենէ լացն եկեր եմ:

Ե.

[Բ]ո ձեռացդ եմ ձեռագործ, ձեռն կու տաս որ վաստակեմ,
Նա կու խըլեմ, զրկեմ, զողանամ, առնում չտամ ու հարկանեմ:

Ն.

[Ո]տքս անցեր է առջեւս յերակ, որ հանապազ հոխ կու [ք]էլեմ,
Ոյն ճանապարհն որ չէ բարի, յաւժար կ'երթամ զիս ցուցընեմ:

Զ.

Քո տեսուդ արժան արայ, թէպէտ որ ես արժանի չեմ,
Մի զքեկեալս կոտրեր, ես ի վաղուց ծունկս անկեալ եմ:

Է.

Զիմ սիրուն ընկերակիցն զաւրն կենամ ու բամբասեմ,
Նայ այնաւք յամէն դիմաց, ձեռնկոտոր անյաջող եմ:

Ը.

Խեւ Յովանէս Թլգուրանցիս ցանկամ որ զքեզ Տէր տեսանեմ,
Թէ հազար եմ մեղաւոր, դու ողորմած ես կու զիտեմ:

(7)

Ն. ԵՊՈ. ԾՈՎԱԿԱՆ

Է. — 1. — Յիշխանաց քաջ Ա, Տ: սրտնեղ — որ տեղն, Տ:

Թ. — 2. — է, չունի Դ:

Բնագիր, Դ. էջ 139: Տես Սիոն, 1953, էջ 81:

ԵՐԵՎԱՆԻ ԴՏԱԿԱՆ

ՍԻԶԼԱԴԱՐԵԱՆ ՀԱՅ ԿՈՄՊՈԶԻՏՈՐՆԵՐ

Շարականները որոշ մասը գրում են արձակ կամ չափածոյ արձակ, Կան շարականներ էլ, որոնք բանաստեղծական և գեղարուեստական ուրոյն արժէք են ներկայացնում: Դրանք մեծ մասամբ անկեղծ և ջերմ զգացմունքներով տոգորուած և գունագեղ պատկերներով վրձնուած սրբապատկերներ են, որոնց հեղինակները, գծրախտարար, մեծ մասամբ յայտնի չեն:

Նշենք և այն, որ մեզանում շարականների հին ընտիր եղանակները ձայնագրելու և ընդմիջող կորստից փրկելու առաջին փորձը կատարել է երաժշտագէտ Բարա Համբարձում Լիմոնջեանը: Նոյնպէս նրան ենք պարտական, որ հնարել է ձայնանշաններ և շարականները ձայնագրել է մինչև 1917-1918 թվականները: Այնուհետև շարականները ձայնագրելու աշխատանքին նուիրուել են նախ՝ երաժիշտ Եղիա Տնտեսեանը, ապա՝ Արմաշի Դպրեմանքի երաժշտութեան դաստիարակ Համբարձում Չէրչեանը:

1874 թվական, հայոց եկեղեցական երաժշտական արուեստը մի նոր շրջան է թեւակոխում, երբ Գէորգ Գ. Կաթողիկոսի հրամանով Պոսից Էջմիածին է հրաւիրուած երաժշտագէտ Նիկողայոս Թաճեանը ձայնագրում է ժամագիրքը և շարականները, որոնք տպագրուած են և հարստացնում երաժշտական գրականութեան էջերը:

Այնուհետև հայոց եկեղեցական երաժշտութիւնն անում է մի նոր ուղարուածու, երբ ընդունում է Եւրոպական երաժշտական ձայնանշանների գործածութիւնը: Տաղանդաւոր երաժշտագէտ Մակար Եմբալեանն առաջինն է հանդիսանում, որ հայկական պատարագը ձայնագրում է Եւրոպական ձայնանշաններով: Այդ հայկապարուեստն է որ այսօր ամենից շատ երգում է հայոց եկեղեցիներում՝ զաւնամուրի կամ երգհանի նուագածութեամբ:

Եմբալեանից յետոյ, անդուգական Կոմիտասին ենք պարտական, որ Եւրոպական ձայնանշաններով ձայնագրում է հայկական

պատարագը և հայ ժողովրդին նուիրում հոգեւոր արուեստի մի գեղեցիկ յուշարձան: Երբորդ փորձը կատարում է երաժշտագէտ Գէորգ Ջ. Կաթ. Չորէքչեանը, որ զեռմում է անտիպ:

Շարականներից յետոյ առանձնապէս նաև գանձեր: Դրանք այն հոգեւոր բանաստեղծութիւններն են, որոնք իրենց բովանդակութեամբ արտայայտում են մաղթանք, խնդրուածք կամ ներբողում են քրիստոնէութիւնը տարածող գրողակիրներին: Այդ երգերում տեսնում էք նաև կրօնական որևէ նշանաւոր տօնի պատկերը: Առհասարակ, Գանձերն իրենց ընդլիծով յանգուոր, պատմական և սեզմ բովանդակութեամբ հիւսուած երգեր են^(*), որոնց հաւաքածուները կոչւում են Գանձաւան. դրանցից ամենահին մի օրինակը մինչև օրս առանձին խմբով պահուում է Վենետիկի - Ս. Ղազարի Մխիթարեան Միաբանութեան վանքի մատենադարանում: Դա մէկն է 1371 թուականին գրուած այն հազուագիւտ գանձաւանից, որ իր բովանդակութեամբ պատմում է 14րդ դարի կրօնական բանաստեղծութեան հիմնական գծերի մասին:

Առանձնապէս նկարենք նաև 10րդ դարի ամենանշանաւոր մատենագիր, տնարկին հոչակաւոր հեղինակ՝ Դրիգոր Նարեկացու գանձերը, որոնք իրենց արուեստով ժողովրդական գրուած ունեն և ցայտուն գաղափար են տալիս նրա զգացմունքի խորութեան և բանաստեղծական արուեստի վեհութեան մասին:

Հնագոյն ձեռագրերի դարդն են կազմում, գանձերից յետոյ, կրօնական բանաստեղծութեան այլ տեսակները, որոնք նոյնպէս երգւում են եկեղեցում: Դրանք տաղեր, մեղեդիներ և եղիցիներ են, որոնց մէջ տեսնում ենք հայ ժողովրդի կրօնական ջերմ զգացումները, վառ յոյ-

(*) Չէտք չէ մոռանալ, որ երգ նշանակութեամբ էր գործածուած կրիկեան շրջանում գանձ բառը:

զերը և հոգեկան անկեղծ ապրումները, որոնք արտայայտուած են բանաստեղծական ներուժի մամբ: Ահա այդ գանձերը, տաղերը, մեղեդիները և եղիցիները կազմում են 12-15 Գարաշըմանի հայ երաժիշտների ստեղծագործութեան գլխաւոր ժանրերը: Դրանք ժամանակի հրամայողական պահանջն էին: Հայ կոմպոզիտորներն իր ժամանակին ձայնագրել են բանաստեղծական այդ գեղեցկութիւնները և հետագայ սերունդներին ժառանգութիւն թողել հայ արուեստի այդ թանկարժէք արտադրութիւնները:

Երաժշտական տեսակէտից այդ ձայնագրութիւնները ո՛չ միայն հետաքրքրական են, այլև իրենց կառուցուածքով, եղանակների գունագեղութեամբ ու սոսի առանձին արժէք են ներկայացնում: Աւելին: Հայ եկեղեցական երաժշտութեան արուեստի մէջ այդ երգերից շատերն ուշագրաւ են նրանով, որ արտայայտուած են նուրբ արուեստով և իրենց ինքնուրոյն սոսի գուտ հայկական, հարազատ դրոշմ ունեն: Այդ տեսակէտից հարուստ նիւթ են մատակարարում հայ երաժշտութեան ապագայ զարգացման և երաժշտական այլ ստեղծագործութիւնների, ինչպէս օպերաների և սիւֆոնիաների համար:

Կայ մի այլ կարեւոր հանգամանք: Անվիճելի է որ հայ եկեղեցական երաժշտութիւնը, մանաւանդ շարականների եղանակները, որքան էլ կրում են հայ հիմնադրական երգերի, ինչպէս և հետագայում նաև յունական կամ ասորական եկեղեցական եղանակների ազդեցութիւնը և կամ արաբական երաժշտութեան ազօտ դրոշմը, այնուամենայնիւ նոյնքան եկեղեցական երգերի, գլխաւորապէս գանձերի, տաղերի, մեղեդիների(*) եղանակները առաւելապէս, եթէ ոչ բացառապէս, հայկական են: Կան և շարականներ, որոնք կառուցուած են ժողովրդական եղանակներով ու իմաստով, ներուժի մամբ և երանգաւորութեամբով:

Այս մասին Յարութիւն Գ. Շալեանը «Հայաստանի Կոչնակ»-ում իր ստորագրած

(*) Նշենք որ ձեռագիր ձայնագրուած ժամագրքերի մէջ մեղեդիներն ու եղիցիները կազմուած են երաժշտական խաղերով և լուսանցքներում գրուած են այլևայլ եղանակների անունները, ութը ձայնի բաժանմունքով:

«Հայ եկեղեցւոյ շարականներն ու երգերը խորագրով նիւթում ընդգծել է հետեւաբնորոշող տողերը. «Անվիճելի է սա իրազուծութիւնը՝ սակայն՝ թէ հինգերորդէն մինչև տասներեքերորդ դարերու ժամանակամիջոցին մեր շարականներուն, մեր եկեղեցական երգերու եղանակներուն մէջ շատ աւելի հայկական դրոշմ, հայկական հարազատութիւն կար չնորհիւ մեր քաղաքական, մշակութային անկախութեան՝ քան անկէ վերջ մեզի աւանդ թողուած երաժշտութեան մէջ»:

Ահա թէ ինչու այդ ստեղծագործութիւնների մէջ խորասուզուող մասնագէտ արուեստագէտը գտնում է ո՛չ միայն միջնադարեան հայ երաժշտութեան հարստութեան պատկերը, այլև ծանօթանում է կոմպոզիտորական տէխնիկայի և այն անհրաժեշտ ձևերի ու կառուցուածքի հետ, որոնք կազմում են հայկական հնագոյն երաժշտութեան էական և առանձնայատուկ գծերը:

Պիտի արձանագրել նաև մի այլ հանգամանք, որ եթէ հայ շարականների եղանակները կերտուած են իւզանդաներից փոխ առնուած եկեղեցական ութ արմատական ձայնների վրայ, ապա գանձերը, մեղեդիներն ու տաղերն առաւելագոյն չափով յօրինուած են ինքնուրոյն մօտիւններով: Նրանք խորապէս կապուած են հայկական ժողովրդական երաժշտութեան և դրա գեղարուեստական արտայայտութեան հետ: Նրանց ակունքը հանդիսանում են հայ ժողովրդական աշխարհիկ երգերը:

Հայ հոգեւոր երաժշտութեան մեղուիկ գիծը բանաստեղծական խօսքի հետ այնքան ներդաշնակ է հիւուած, որ զժուար է որնէ սահման դնել նրանց միջև: Այս եղանակները շատ յստակ ու գեղեցիկ արտայայտում են երգերի բովանդակութիւնն ու տրամադրութիւնը, միաժամանակ ցայտուն կերպով դրսևորում հայ ժողովրդական քնարական ստեղծագործութեան բարձրարուեստ կառուցուածքը:

Այս երգերի մէջ շարադրման ձևերը, նրանց հարմոնիկ հնչիւնները, գոյները, զարդախաղերը, չափերը, շեշտերը կազմում են մի ներդաշնակ ամբողջութիւն և ցուցադրում միջնադարեան հայ կոմպոզիտորների ստեղծագործական բարձր տաղանդը:

Նշենք և այն, որ այդ երգերի կոմպոզիցիայի հարմոնիան պահպանում է հայկական եկեղեցական երաժշտության ողջ գունագեղությունը: Դրանք իրենց բնույթով համակում են լսողին անբացատրելի թախծով ու վշտով: Գանձերը, տաղերն ու մեղեդիները զարեր շարունակ պահպանել են իրենց արուեստի թարմությունն ու թովչությունը:

Սակայն, ովքեր են միջնադարեան հայ եկեղեցական երաժշտության լաւագոյն ներկայացուցիչները:

Հայ գրականության և արուեստի պատմության յայտնի են այդ սակաւաթիւ ներկայացուցիչների անունները, բայց մինչև օրս էլ մանրամասնորէն չեն լուսարանուած նրանց գործունէութեան ու կեանքի հիմնական գծերը, իսկ շատերն էլ դեռ ևս մնում են անյայտութեան մէջ:

Հայ հնագոյն երաժշտութեան այդ սակաւաթիւ արուեստագէտների անունները մի մասն երաժշտագէտ Սպիրիդոն Մելիքեանն իր «Արուսագիծ Հայ Երաժշտութեան Պատմութեան» խորագրով գրքոյկում նկարել է այսպէս. «Թէ՛ աւանդութիւնը և թէ՛ մատենագիրները բազմաթիւ անուններ են թուում իրրեւ հեղինակ մեր եկեղեցական երաժշտութեան, ամենից առաջ Սահակ և Մեսրոպ, որոնց՝ իրրեւ հայ դպրութեան հիմնադիրների, աւելի շատ բան են վերագրում, քան իրօք կարող էր լինել, Մովսէս Գերթոյ, Ստեփանոս Սիւնեցի, Յովհան Մանդակունի, Կոմիտաս Կաթողիկոս, Սահակ Զորափորեցի, Օհան Օձնեցի, Պետրոս Գեաղարձ, Գրիգոր Մագիստրոս, Գրիգոր Վկայասէր, Ներսէս Շնորհալի (12րդ դար), որի օրով վանական տաղաչափութիւնն է մտնում մեր հոգեւոր բանաստեղծութեան մէջ, Ներսէս Լամբրոնացի, Գր. Սկեռացի, Ռաչատուր Տարօնեցի, Յակոբ Կլայեցի և ուրիշներ»^(*):

Հնագոյն շրջանի վաստակաւոր երաժշտագէտների անունները պատկերող վաւերաթուղթն այնուհետեւ աւելի հարստացրել է Գարեգին Կաթ. Յովսէփեանը: Իր «Այլից կամ Գեղարդայ Վանք» խորագրով նիւթում նա գրել է հետեւեալը. «13րդ դա-

րում արեւելեան Հայաստանում ծագել է սկսում հոգեւոր երգերի, տաղերի և գանձերի գրականութիւնը. Վարդան (ո՛չ Բարձրբերդցի, ինչպէս կարծում է Ամատուհին), Միսիթար Այրիվանեցի, Ռաչատուր Կեչառեցի, Մկրտիչ, Յովհաննէս Երզնկացի, Կիրակոս Երզնկացի, են. ձգում են այդ գանձանակին մէջ իրենց արժէքաւոր և անարժէք լուսաները. Յովհաննէս Գառնեցին ևս իւր բաժինն ունի այդտեղ: Տարաբախտաբար մեր գրականութեան այդ մասը հարկաւոր ուշադրութեան չէ արժանացած և տակաւին մթութեան մէջ է... «Յիսուս միածին» սկսուած քով շարականի տնազուլս տաւերն են «Յովհաննէս Գառնեցի»:

Նշանակալից է և այն, որ միջնադարի լաւագոյն երաժշտագէտներից ոմանք՝ Գրիգոր Մերենցը, Ռաչատուր Կեչառեցին, Ռաչատուր Տարօնեցին, Յովհաննէս Պլուզը և ուրիշներ, իրենց կերտած երաժշտական գանձերի, մեղեդիների և այլ եղանակների նոր ձեւաւորումներով, խաղերի զիւտով և մանր ուսմունքների տարածումով հայ երաժշտական արուեստը հասցրել են կատարելութեան:

Բնորոշ է և այն, որ միջնադարի վարպետ երաժշտագէտներից շատերը կոչուել են նաեւ փիլիսոփայ: Այդ հանգամանքը հաստատում են Ներսէս Շնորհալու հետեւեալ տողերը. «ունիւք սովորութիւն փիլիսոփայ ասել, որ երաժշտական արուեստի կատարեալք են»:

Այժմ ժամանակագրական կարգով զըծենք հնագոյն ձեռագրերից մեր ուսումնասիրած մի շարք փայլուն երաժշտագէտների սեղմ պատկերը, որոնք հայ հնագոյն երաժշտական արուեստի սրունքների, ձեւակերպումների և զարգացման խնդրում ուշադրաւ և նշանակալից դեր են կատարել:

ԱՐԱՄ ԵՐԵՄԵԱՆ

(Ծանոթականի՝ 2)

(*) Տե՛ս նաեւ մեր յօդուածը «Էջմիածին» ամսագրում, 1946 թ.:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ա. — ՀԱՅ ԳՐԻՉՆԵՐ ՅԱՏԱՆԱ

Կիրիկիոյ հայկական իշխանութեան շէնքը, Ատանայի մէջ գործող սակաւաթիւ գրիչներ միայն ծանօթ են մեզի, ինչպէս ժ.Գ. զարուն ապրող Ստեփանոս Գրիչը և Կոստանդին Քահանան: Յաջորդ երեք դարերը գրեթէ բոլորովին ամուլ են: Բայց ժ.Գ. զարուն երևան եկող ընդհանուր մշակութային շարժման մէջ Ատանան ալ կ'ընծայէ մեզի վեցեակ մը գրական աշխատանքներ, որոնք առաւելապէս ձեռնարկներ են: Հետեւեալ դարէն ալ ունինք մէկ երկու գրիչներ:

Մեր այս յօդուածը անշուշտ մասնակի պատկեր մը միայն կը ներկայացնէ և կըրնայ ծառայել թելադրելու աւելի ամբողջական աշխատանք մը:

Ա. — Ստեփաննոս Գրիչ. — Ատանայի մէջ, 1244ին, բոլոր գրով օրինակած է Սմբատ Գունդստապլի համար.

1. — Յաղագս Բնութեան, Գրիգոր Նիւսացիի. — Յիշատակարանք Ձեռագրաց, Գարեգին Կթղ., Անթիլիաս, 1951, էջ 451, 953, 957.

2. — Ստորագրութիւնք, Արիստոտէլի, Նախորդին հետ մէկ տուփի մէջ:

Բ. — Կոստանդին Քահանայ, մականունն Քուռար, 1284ին, Ատանայի Ս. Աստուածածին Եկեղեցիին հովանին ներքեւ, օրինակած է Ս. Ներսէս Շնորհալիի Դրութիւնները, խոշոր բոլոր գրով, Կոստանդին տէր Պր. Օշինի համար. — Աճառեան, Յուլիան Զեռ. Թաւրիզի, Վիեննա, 1910, էջ 14:

Կ'արժէ յիշել այստեղ Ոսկեհեռ Քահանան, որ կը ստանայ Եսայի Մարգարէի գիրքը նշանաւոր գրիչ Ստեփանոս Գոյնեռերիցանցի օրինակութեամբ և Պօղոս Առաքեալի Թուղթերը՝ Պետրոս Քահանայի զբաղմունքով, 1297ին, Ս. Վաղարշ Տանաթիմ համար, զոր ինքը կանգնել տուած էր Ատանայի մէջ. — Յուլիան Զեռ. Ս. Յակոբեանց, Գ. Հատոր, էջ 276-8:

Գ. — Գրիգոր Երէց, 1605ին օրինակած է Հաւաքածոյ մը, բոլոր գրով, Կիրիկիոյ Յովհաննէս Դ. Անթիլիացի Կաթողիկոսին համար. — Սիոն, 1932, էջ 120:

Դ. — Մանուկ Գրիչ, 1610ին օրինակած է Ձեռնարկութեան Մատենոյ մը, Ս. Ստեփանոս Եկեղեցիին հովանին տակ. — Կիւլէտէրեան Բարդէն Ա. Կթղ., Պատմ. Կթղ. Կիրիկիոյ, Անթիլիաս, 1939, էջ 224:

Ե. — Արաքսիա Երէց, 1639ին օրինակած է Շարակնոց մը, Ս. Աստուածածին և Ս. Ստեփանոս Եկեղեցիներու հովանին տակ, Կիրիկիոյ Սիմէոն Բ. Սերաստացի Կաթողիկոսին պատուէրով. — Պատմ. Կթղ. Կիրիկիոյ, էջ 309:

Զ. — Սահակ Գրիչ, որդի Թորոսի և Հեղինէի, եղբայր Ղազարի, Կիրակոսի և Իշխանի. օրինակած է Ատանայի մէջ, Ս. Աստուածածին և Ս. Ստեփանոս Եկեղեցիներու հովանին տակ,

1. — Շարակնոց, բոլոր գրով, 1659ին, երբ տակաւին զպիր էր. — Սիւրմէեան Արտաւազդ Արքեպս., Յուլիան Զեռ. Հաւաք, Բ. Հատոր, 1936, Հաւաք, էջ 149:

2. — Մատենոց, 1671ին, իր քահանայութեան շրջանին, զարմեալ բոլորգիր. — Նոյն, էջ 80:

Այստեղ կ'աւելցնենք նաև ժողովածոյ մը, օրինակուած 1679ին, Ատանայի Ս. Աստուածածին Եկեղեցիին հովանին ներքեւ, նոսր գրով, որուն գրիչը կը մնայ անյայտ. — Յուլիան Զեռագրաց Ս. Յակոբեանց, Գ. Հատոր, էջ 121, թիւ 425, (մատուլ տակ):

Է. — Իսկէնտէր Դպիր, Կազմող, որդի Պօղոսի և Խանըմի, Ատանայի մէջ, 1694ին նորոգած է ձեռնոց մը. — Պատմ. Կթղ. Կիրիկիոյ, էջ 303:

Ը. — Յարութիւն Գրիչ, 1727ին օրինակած է Քարոզգիրք, Ջմրան Հատոր, Գր. Տաթևացիի, Ատանայի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին, բոլոր գրով. — Սիւրմէեան, Յուլիան Զեռ. Երուսաղէմի, Ա. Հատոր, Վենետիկ, 1948, էջ 245:

Թ. — Սարգիս Գրիչ, օրինակած է 1737-51 թուականներուն, Տրոփաղայի մէջ (= Ատանա), Ս. Աստուածածին և Ս. Ստեփանոս Եկեղեցիներու հովանին տակ, Մեկ-

ճուրիւն երգոց երգոյն, Գր. Նարեկացիի — Պատմ. Կիթղ. Կիլիկիոյ, էջ 498:

Բ. — ՀԱՅ ԳՐԻՉՆԵՐ Ի ԲԱՆՈՒ

Բալու քաղաքի և շրջականերուն մէջ գործած են շատ մը գրիչներ, ժե-ժեղարերուն, ընդհանրապէս օրինակելով ծիսական մատենաներ, ինչպէս՝ Աւետարան, ձառնար, Մաշտոց, Մեղի ծանօթ են հետեւել գրիչները, զորս կը ներկայացնենք ժամանակագրական կարգով:

Ա. — Աւետիք Աբեղայ, որդի Ատոմայ, 1436ին, Բալուի Ս. Գէորգ Վանքին մէջ օրինակած է Աւետարան մը, ոսկերիչ Յովհաննէսի գուսար՝ Ահլի մելիք խաթունի յանձնարարութեամբ, ի վերատեսչութեան Տէր Մինաս Եպիսկոպոսի. քի զանն և ի նեղ ժամանակի զոր մահտարածաձիւն յԱտունոյ չտայր թոյլ քահանայիցն հաց ուտելոյ: — F. C. Conybeare, A Catalogue of the Arm. Manuscripts in the Brit. Museum, London, 1913, No. 18:

Բ. — Մարգարէ Երէց, որդի Գրիգոր Քահանայի և Նորխաթունի, 1475ին, Բալուի Նեխրի գիւղին մէջ, Ս. Աստուածածնին հովանին տակ, օրինակած է Աւետարան մը, բոլորգիր. — Հ. Բարսեղ Վ. Սարգիսեան, Յուլակ Զեռ. Վեհեակի, Ս. Ղազար, 1914, թիւ 144:

Գ. — Ղուկաս Երէց, 1518ին, Հաւհաւոյ Վանքին մէջ, Ս. Աստուածածնին հովանին տակ, սկսած է օրինակել, բոլորգիրով, ձառնար մը, խաթուն Մեղիքի և իր աւուսին՝ Սքանդարի յանձնարարութեամբ. բայց մահը վրայ հասած է և չէ կրցած աւարտել: — Սարգիսեան, թիւ 234:

Դ. — Մելքիսէթ Քահանայ, հայր Գրիգոր Սարկաւագի, 1518ին, միւսնոյն վայրին մէջ շարունակած և լրացուցած է վերոգրեալ կրօնատ Թացած ձառնարը:

Ե. — Անտոն Եպիսկոպոս, 1573ին, Հաւաւոյ Ս. Աստուածածնին Վանքին մէջ, օրինակած է Աւետարան մը. — Գ. Վ. Սրուանձտեանց, Թորոս Աղբար, Բ. Հատոր, 1884, Կ. Պոլիս, էջ 376:

Զ. — Սիմէոն Սարկ. Ռապալտցի, մահանուն Սառուխան, 1623ին, Ս. Աստուածածնին հովանին տակ նորոգած և կազմած

է Աւետարան մը, յԱռաջնորդութեան Տէր Սիմէոն Արհիպիսկոպոսին, որուն իբրեւ սպասաւոր կը յիշուին Տէր Սահակ, Տէր Աւետիս և Տէր Ղուկաս. — Սարգիսեան, Յուլակ, Ա. Հատոր, էջ 628-9:

Է. — Մեսրոբ Երէց, 1642ին, Հաւաւ գիւղին մէջ օրինակած է Աւետարան մը. — Թորոս Աղբար, Բ., էջ 375:

Ը. — Թաղէոս Գրիգ, ծնողքը Կարապետ Երէց և Սարգարիտ, վարպետը Խաչատուր Սարկաւագ, 1647ին, Բալուի մէջ, Ս. Լուսաւորչի հովանին տակ, օրինակած է ձառնար մը, Կարապետ Վարդապետի խնդրանքով. — Գ. Վ. Սրուանձտեանց, Հնոց և Նորոց, Կ. Պոլիս, 1874, էջ 116:

Թ. — Յովհաննէս Երէց, որդի Տէր Մեսրոպի և Սերմբղի, հղբայր Գոսպար Սարկաւագի, որմէ ուսած է գիր, և կենակից Մարիամու. 1692ին, Բալուի Աւսիվ գիւղին մէջ, քի զուսն Ս. Կիրակոսայ և Ս. Սարգսա և Ս. Գէորգա Զաւարմարին, օրինակած է Մաշտոց մը, բոլոր գրով. — Հ. Զ. Վ. Տաշեան, Յուլակ Զեռագրաց, Վիւենա, 1895, թիւ 258:

Այս թուականին Բալուի մէջ սաստիկ մահ պատահած է և հայերէն մեռած են շուրջ 1000 անձեր, որոնցմէ վեցը քահանայ: — Սարգիսեան, Յուլակ, Ա. Հատոր, էջ 630:

Գ. — ՀԱՅ ԳՐԻՉՆԵՐ Ի ԿԵՂԻ

Կեղի կամ Քիլի քաղաքին մօտ ունեցած ենք տասնեակ մը վանքեր, որոնց մէջ ամենէն նշանաւորն է եղած Խլալաշի (Խալէ պաշի) Վանքը, յանուն Ս. Կարապետի վանքին առաջնորդներէն յիշատակելի են, Մելքիսէթ (1442), Ներսէս Եպ. (1522), Մարգարէ Արքեպ. (1547), Պետրոս (1559), Մելքիսէթ (1576), Յովհաննէս (1576), Ղուկաս Կեղեցի (1588-1600), Մարտիրոս Տաւրոնեցի (1600-1639), Ստեփանոս Արք. Խորոնեցի (1639-1651), Կարապետ Արքեպ. ձեռնացի (1651-1694), Ստեփանոս Արքեպ. (1694-1703), Վերջին առաջնորդը եղած է Գեղամ Վրդ. Թէվէթէիան (1912-14):

Կեղի քաղաքին և շրջակայ վանքերուն մէջ գործող գրչութեան սպասարկուներէն մեղի ծանօթ են հետեւելները, ժամանակագրական կարգով:

Ա. — Մնութիրոս Կրօնաւոր, Եղպաշի
Ս. Կարապետ Վանքին մէջ օրինակած է,

1. — Աւետարան, 1442ին, Ողու մելիք
խաթունի պատուէրով, Յիշուած են Վան-
քին Առաջնորդ Մելիքիսի, և մարաններ
Յովանէս Քհն., Կիրակոս Քհն., Վարդան
Քհն., Ստեփանոս Քհն., և Աստուածատու
Քհն.: — Հանդ. Ամս., 1950, էջ 437:

2. — Աւետարան, 1456ին. — Դանդ
Վրդ. Փրկալէմեան, Նոտարք Հայոց, Կ.
Պոլիս, էջ 183:

Բ. — Ստեփանոս Եպիսկոպոս, 1464ին,
Եղպաշի Վանքին մէջ, Ս. Կարապետի հո-
վանիին տակ, օրինակած է Աւետարան մը:
Տեղւոյն Կրօնաւորներէն կը յիշուին, Տէր
Յովանէս, Տէր Նիկողոս, Տէր Կիրակոս,
Տէր Մելիքիսի, Տէր Յովանէս, Տէր Մա-
ղաքիա, Տէր Սիմեոն, Տէր Դաւիթ, Տէր
Աստուածատու, և Տէր Կարապետ. — Գ.
Վ. Արուանձտեանց, Թորոս Աղբար, Բ. Հա-
տոր, Կ. Պոլիս, 1884, էջ 341-2: Պօղոս
Ծ. Վ. Նաթանեան, Արտօսը Հայաստանի,
Կ. Պոլիս, էջ 150-152:

Գ. — Մեսրոպ Երէց, Գրիշ և Մաղկոդ,
որդի Տէր Մաղաքիայի և Մարիամի. իր
վարպետն է եղած Յակոբ Սարկաւազ.
1588ին, Կեղի քաղաքին մէջ, Ս. Լուսա-
ւորչի հովանիին տակ, օրինակած է Աւե-
տարան մը, բոլոր գրով, ի վարդապետու-
թեան տէր Դուկաս քաջ րարունապետին,
որուն աշակերտած է զիր և ծաղիկ սորվե-
լու. — Հ. Յ. Վ. Տաշեան, Յուշակ Չեռա-
գրաց, Վիեննա, 1895, թիւ 308:

Դ. — Աստուածատուր Երէց, ծնողքը
Տէր Մաղաքիա և Մարիամ, եղբայրը Արի-
մելէք Սարկաւազ, տիկինը Սանդատայ խա-
թուն, որդին Թորոս, վարպետները Աս-
տուածատուր Սարկաւազ և Տէր Կարապետ.
ԺՁ դարուն, Կեղի զիւղաքաղաքին մէջ,
ընդ հովանեաւ Ս. Յակոբին և Ս. Նշանին
և Ս. Սարգսին և Ս. Լուսաւորչին, և յա-
ռաջնորդութեան Դուկաս Վարդապետին,
օրինակած է Աւետարան մը, բոլոր գրով,
որ ծաղկած է Կարապետ Երէց. — Երուանդ
Լալայեան, Յուշակ Չեռագրաց վասպու-
րականի, 1915, Թիֆլիս, էջ 759-760:

Ե. — Մելիքիսի Արդ. Քօթահնացի,
Գրիշ, Մաղկոդ և Կազմոյ. ի Կեղալեան,
Ս. Աստուածածնի հովանիին տակ, օրինա-
կած է.

1. — Ժամագիրք, 1627ին, ի յառաջ-
նորդութեան Ս. Աւետիսի Մարտիրոս Երա-
ժիշտ Վրդ. ի Տարօնեցոյ (+ 1627, Սեպտ.
16, ի դուռն Մշու Ս. Կարապետին). —
Հանդէս Ամս. 1950, էջ 434:

2. — Ժամագիրք, 1628ին, բոլորագիր,
ի վայելումն մահտասի Վարդան Դպրի. —
Հ. Յ. Վ. Տաշեան, Յուշակ Չեռագրաց,
Վիեննա, թիւ 195:

3. — Աստուածատուր Գրիշ, 1641ին,
ի քաղաքն Կեղի, ընդ հովանեաւ Ս. Սարգսի
և Մարտիրոսի, ի զիւղն որ կոչի Դանիէլ,
ի դուռն Թուխ Մանուկին, օրինակած է
Աւետարան մը. — Հանդ. Ամսօրեայ, 1950,
էջ 434, ծնթ. 3:

Է. — Մելքոն Երէց Կեղեցի, օրինակած է.

1. — Յայսմաւուրք, 1694ին, Եղպաշի
Ս. Կարապետի Վանքին մէջ, Ստեփանոս
Արքեպիսկոպոսի Առաջնորդութեան օրով,
Տարօնեցի Տօնականի համար. — Հանդէս
Ամսօրեայ, 1950, էջ 439-440:

2. — Մաւոց, 1718ին, Կեղի ի մէջ, ի
Դուռն Ս. Յակոբի և Ս. Աստուածածնի,
բոլոր և նոսր գրով: Սոյն ձեռագիրը կը
պարունակէ սրտառու տաղ մը, 19 տուն,
«Ողբս Մելքոն Երեցու Կեղեցոյ տաացեալ
իւր թողին վրայ Սամելայս վերտառու-
թեամբ», որուն սկիզբն է.

«Մահն ու գրողը եկաւ աշխարհն տրեցն:
գրուած 1712 թուին: — Ազգագրական
Հանդէս, Բ., 1897, էջ 291-3:

3. — ձառքնիք, 1721ին, բոլոր գրով.
— Կարենեանց, Մայր Յուշակ Չեռագրաց
էջմիւսնի, 1863, Թիֆլիզ, թիւ 893:

Ն. ԵՊՍ. ԾՈՒՎԱԿԱՆ

ՇՆՈՐ ՀԱԿԱԼԻԲ

Շնորհակալութեամբ ստացանք Տիար Մ. Ճէրէնեանի
կողմէ Ս. Յակոբեանց Չեռագրաց Մասնադարանին եր-
ւիտեալ մագաղաթեայ փոքրիկ շարակնոց մը, որոն
կիսով չափ պահուած յիշատակարանէն կը հասկցուի թէ
գրուած է 24 = 1311 թուին, կիլիկիա, Կոմաթիս Բա-
նանայի ձեռքով:

Տեառն Չեռագրացի Ս. Յակոբեանց

ՆՈՐԱՅՐ ԵՊԻՍԿՈՍՍ

ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՅ ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ

Աւստրալիոյ Հայ Միլիոնատեր

Աւստրալիա պզտիկ երկիր մը է. շատ ընդարձակ և հսկայ տարածութիւն մը ունի, աւելի քան Միացեալ Նահանգները, բայց տակաւին աճայի է բնակչութեամբ: Ծովեզերեայ քանի մը քաղաքներու մէջ կեդրոնացած է գրեթէ բնակչութեան մեծամասնութիւնը: Այդ քաղաքներէն առաջինն է իր տարածութեամբ և բնակչութեամբ Սիտնին, ուր աշխարհի բոլոր մասերէն և բոլոր լեզուներէն մարդոց կը հանդիպիս:

Հոս կեդրոնացած է նաև մեր փոքրիկ գաղութը: Մարդիկ մեզի շատ չեն ճանչնար այստեղ, մեր թիւը չափէն աւելի պզտիկ է տակաւին այս երկրին մէջ: Հինիւրէն ումանք տակաւին կը յիշեն Առաջին Մեծ Պատերազմի հայկական ջարդերու և տարագրութեանց մասին. միայն մեր զբոսախոսութիւններով ծանօթ ենք, մեր լայատկութիւններն ու առաքինութիւնները տակաւին անծանօթ կը մնան այս երկրին:

Հոս կ'ուզեմ տալ այս անգամ ամփոփ տեղեկութիւններ, որոնք ընկերային ու համայնքային բնոյթ ունեցող ձեռնարկներ և զործեր են, և որոնք պիտի ծառայեն կերպով մը մեզի ծանօթացնելու Աւստրալիական շրջանակներու և փոխադարձաբար:

Ապրիլ 17ի երեկոյեան, Պր. Մ. Անսուրեանը եկաւ իր գետեր հետ, ինծի առին ու գացինք Արքր Պլեյն-Պարի բացման ճաշկերոյթին, ուր հրաւիրուած էինք: Քաղաքին կեդրոնը, գեանայարկի մը վրայ, ոչ շատ ընդարձակ տեղ մը, ուր ոչ սեղաններ կային յարգարուած, ոչ ալ աթոռներ: Նորաչէն սանդուղներէն վար՝ Տէր և Տիկին Յարութիւն Ակինեանները կեցած մուտքին՝ կ'ընդունէին եկողները մէկիկ մէկիկ: Չեռքի սեղմումէն յետոյ ներս անցանք: Տաս փայրկեան յետոյ լեցուեցաւ ամբողջ ճաշարանը: Նորաչէն խոհանոցի բոլոր սպաները, անօթներն ու սպասասեղանները կը փայլէին, տասնեակ մը խոհաբարներ և սպասեակներ երկու սեռէ, իրենց

սպիտակ համազգեստներուն մէջ սեղմուած, կարծես կը սպասէին հրամանի կազմ ու պատրաստ: Ամէն նոր մանող կ'առաջնորդուէր դէպի Պարը և կ'առնէր իր նախասիրած ըմպելին: Ասեղ ձգելու տեղ չկար, բոլորը ստքի վրայ: Տէր և Տիկին Ակինեանները իրենց հիւրերուն կը մօտենային հաճոյակատարութեամբ մը նիւթուած. բոլորին ալ յանուանէ կը ճանչնային: Հոն հաւաքուածները հասարակ մահկանացուներ էին, բացի ինծմէ. բոլորն ալ բարձրաստիճան մարդիկ, Բարլամեքի անդամներ, Քանկրեմեքի, մեծ դատաւորներ, փաստաւորներ, հիւպատոսներ, մեծ վաճառականներ ու մեծ հաստատութեանց տնօրէններ կամ ներկայացուցիչներ: Բոլորն ալ ուրախ ու զուարթախոս տրամադրութեամբ իրարու կը մօտենան, ծանօթներն ու անծանօթները. թերեւ ամենէն նորը և անծանօթը ես եմ իրենց մէջ և միակ կրօնական դէմքը, կարծես սխալ տեղ մը ինկած ըլլամ: Պր. Ակինեան բարի եղաւ անոնցմէ ումանց հետ ծանօթացնել զիս, որոնք կարեւոր դիրք ու պաշտօն ունէին այս երկրին մէջ: Առաջունէն արդէն ուրիշ առիթներով ծանօթացուցած էր զիս մի քանիներուն հետ, այս անգամ ուրիշներ, աւելի կարեւոր մարդիկ, որոնք տարիներու ընթացքին մեր Յարութիւնին մօտերիմ բարեկամները կարծած էին. անոնք գրեթէ բոլորն ալ յաճախ իր տան պարտէզին մէջ վայելած են իր սեղանը և այսօր բացառիկ առիթով մը հրաւիրուած են հոն, նոր ճաշարանի բացման, բոլորն ալ իր հին ու նոր բարեկամները: Խմիչքները ջուրի պէս կը հոսին, Բաքսը կը ցնծայ, մարդիկ երթալով աւելի խօսուն ու աւելի զուարթ կը դառնան, պատկերհանը այդ բազմութեան մէջ կը նկարէ խումբ խումբ, ամէն կողմ, բոլոր աչքի զարնող դէմքերը և խումբերը. Յարութիւնը ամէն տեղ է, ժպտը դէմքին կը մօտենայ խումբերուն, յայտնի դէմքերուն ու մօտերիմ բարեկամներուն. բոլորը առինքնուած են իրմով. մարմնեղ ու զուարթ դէմքով համակրելի անձ մըն է Յարութիւնը, կամ Արթըրը, ինչպէս կը կոչեն զինքը հոս, սիրուած է հասարակագէտ բոլորին կողմէ: Սիրուած է հասարակագէտ բոլորին կողմէ: Երբ դեռ ամէն բան այնքան խճողուած էր, առիթը ունեցաւ ինծի ներկայացնելու հետեւեալ քանի մը կարեւոր մարդիկը, որոնց

անունները թուղթի մը վրայ կրցայ պահել. դատաւորներ, Ռիչարտս, Թէյլըր, Բարլաւ, Լեքերի անդամներ՝ Թօնի Լիւշէթթէ, Ս. Քօնիկ, Տօքթ. Վաթքինս, Կրիֆիթս, Մօրկան, Սենարօրներ՝ մօք Մաւն, Կօրառն Պրաուն, Արմսթրօնի, Պ. Լարճ, Շուրջ 200 հոգի կային այդ ճաշկերոյթին, բոլորն ալ որնէ բանով նշանաւոր, կամ պետական և կամ առևտրական ասպարէզի մէջ ու հրապարակի վրայ:

Աւստրալիոյ մէջ առաջին անգամն էր որ ասանկ հաւաքոյթի մը և ընկերական շրջանակի մը մէջ զոտնուէի. շատեր կը հետաքրքրուէին իրրեւ եկեղեցական զէմք մը, մանաւանդ երբ կ'իմանային Ամերիկայէն եկած Ըլլաւս՝ շատ աւելի տաք վերաբերում կ'ունենային. կը խօսէինք եկեղեցական ու կրօնական զանազան խնդիրներու շուրջ. լուրջ և հաճելի փոխանակում մտքերու և տեսակէտներու. վերջապէս, անանկ շրջանակ մը՝ ուր ամէն մէկը բան մը ունէր տալիք և ամէն ոք կը լսէր ու կը սորվէր նոր բան մը:

Ջուլիան և ձեռքի երգեհոնը մեղմօրէն կը մնջէին ու կը մրմնջէին տարբեր բաներ մեր խօսակցութիւններէն, եղանակներու մեղմ ու հեզասահ ալիքներ կը հոսէին մարդոց ականջներէն ու սիրտերէն ներս, քաղցր օրօրի մը պէս մարդոց զգայարանքներն ու ջիւղերը եթերային անուշութեամբ մը ցօղելով հանդարտ ու գերեկրային մեղեդիներով: Պահը զգլխիչ ու ներշնչող էր զինիի ու երգի անրջային շունչին տակ: Ստամոքսները տրամադիր խմբէն յետոյ ուտելու, Արթըր աստիճանի մը վրայէն կը յայտարարէ. — Ծաշերը պիտի մատակարարուին իսկոյն: Փուռէն դուրս կ'ելլեն խողեր, հնդկահաւեր ու հաւեր, կը բացուին պսպղացող կաթաններու բերանները, համադամ կերակուրներու այլազան հոտերը կը քրքրեն քիմքերը. ամէն մէկը վերցուցած իր պնակը, կարգի կեցած է իր նախաթրած կերակուրին առջև. կերակուրներու այլազանութիւն, արեւելեան և արեւմտեան ճաշակով, սպասաւորները արագ արագ պնակները կը լեցնեն ու մարդիկ առած կը սկսին մեծ աստիճանով ճաշակել սոքի վրայ կամ շուրջանակի շինուած խորշերուն առջև. ինքնայատուկ ճաշարան մըն է, իր տեսակէն միակը ամբողջ Աւստրալիոյ մէջ:

Ծաշէն յետոյ կրկին կը լեցուն քաժակները, մարդիկ զարձակ կը խմեն, այս անգամ յուլօրէն. վերջապէս ճառարստ մը կը բարձրանայ աստիճանի մը վրայ ու կը սկսի. «Տիկնայք և Պարոնայք, Բոլոր իրենց ուշադրութիւնը կը զարձենն զէպի խօսողը. «Արթըր Պիւֆէ-Պարին հանդիսաւոր բացման օրն է այսօր, կը տեսնէք բոլորդ ալ թէ ինչ ինքնատուր և ամենէն արդիական Պիւֆէ-Պարն է», կը զոզէ Արթըրի ճաշակը և առևտրական տաղանդը. «պատուարեր Աւստրալիացի մըն է և օգտակար մեր երկրին, իմ միլիոնատէր բարեկամս Արթըր Ակինեանը» կ'ըսէ ու կը վերջացնէ: Աւելի մը վաճառական բարեկամներէն կը զոզէ անոր ձիւքերն ու ընկերական յաւկութիւնները, աւելցնելով. «ոչ թէ միայն վաճառական, այլ նաև իրրեւ ճաշարանապետ մը»: Մենք, հոն գտնուող չորս կամ հինգ հայերս կ'ուրախանանք ու հպարտ կը զգանք ինքզինքնիս որ վերջապէս Աւստրալիոյ մէջ ունինք մէկը որ մեր անունը բարձր կը պահէ և զիրք ունի ընկերական շրջանակներու մէջ:

Յարութիւն Ակինեան Սերաստացի հայ մըն է. իր նախահայրերը գաղթած են 1875ի տեսները Կարինէն: Զ. Ն. Ակինեանի հետ միւսնոյն ընտանիքէ կը սեռին: Գաղթականութեան առեւն Զ. Ներսէս Ակինեանի մեծ հայրը կը գաղթէ զէպի Արգոլին, Կովկաս, իսկ Յարութիւնին մեծ հայրը՝ Սերաստի:

Յարութիւնը Առաջին Մեծ Պատերազմի որբերէն է, զաւակը Առաքելի և Փարիզի: Կորսնցուցած իր հայրն ու մայրը այդ մեծ եղեռնի ու տարագրութեան ժամանակ, ցմբուր քամած է տարագրութեան դառն բաժակը: Ունի եղբայր մը՝ Զրանդ և հօրեղբոր զաւակ մը Արա Ակինեան ի Պէյրութ և երկու ուրիշ հօրեղբոր որդիներ, Խորէն և Վահագն Ակինեաններ հոս Աւստրալիա: Ամերիկա ևս ունի հօրեղբոր զաւակներ:

Յարութիւն հետեւած է երկու տարի Պէյրութի Ամերիկեան Համալսարանի առաջնաբուժական դասընթացքին, բայց չէ քաւորութիւնը պատճառ եղած է որ կիսատ ձգէ իր ուսումը և նետուի կեանքի չարաչար ու տաժանագին աշխատանքի բողբոջի մէջ:

1927ին եկած է Աւստրալիա. հոս ևս հանդիպած է քաւական դժուարութիւններու: Սկսած է Աւստրալիոյ նաւահանգիստ-

ներուն մէջ համեստ գործաւորի կեանքով, երբ դեռ տեղացիները անհատ աչքով կը նայէին նորեկներուն վրայ իբրեւ օտարականներ: Հանդուրժած է կեանքի բոլոր զմեզակ բերումներուն և կամաց կամաց սկսած է կեանքի աստիճաններէն վերելալ և ցարդ կը շարունակէ վերելքը, արհամարհելով բոլոր խաշնդոտներն ու զըծաւորութիւնները: Տակաւին երիտասարդ ու առողջ, մխրճուած ասեղանական ամէն կարգի ասպարէզներու մէջ յանդուգն և անվախ կերպով, կը կերտէ իրեն համար բացառիկ դիրք մը այս երկրին մէջ:

Առատական ասպարէզին մէջ ունի բաւական նախանձողներ, Հրեաներ և Յայներ: Անոնք երբեք չէին կարծեր թէ ան պիտի կրնայ յաջողիլ իր ձեռնարկած գործերուն մէջ և այս վերջին գործը բոլորովին ձախողութիւն մը կը նկատէին, անոր մէջ ալ յաջողութիւնը ժպտեցաւ իրեն առաջին իսկ վայրկեանէն: Օրը 2-3 հազար յաճախորդներ կ'ունենայ միայն ճաշարանը, ուր կը գիմեն բարձրատախճան մարդիկ ու պաշտօնեաներ միայն:

Յարութիւնի միակ խրատը եղած է իր հոսեկող հայրենակիցներուն օրերեք իրենց սիրտը չգործածեն այս երկրին մէջ, այլ միայն իրենց ուղեղը: Շատ լաւ գիտէ օր հայերս առհասարակ զգացումով կը գործենք, ատոր համար զփուար կ'ըլլայ մեզի յաջողիլ կեանքի ասպարէզին մէջ ու նեղութիւններու առջև կ'ընկրկինք յաճախ, ըլլալով դիւրագրգիռ ու անհամբեր, բայց երբ խելքն է օր կը գործէ ու կը տիրապետէ մարդոց առօրեայ գործունէութեանց մէջ, աւելի անյողողող ու աւելի յաջող կերպով կարելի կ'ըլլայ դիմադրել կեանքի զահաւորով հոսանքներուն դէմ:

Ազգասէր հայ մըն է Պր. Ակինեանը: Իրմէ յետոյ այս երկիրը եկողներէն շատերուն օգնած է նիւթապէս և բարոյապէս, մինչև որ կրցած են անոնք ինքզինքնին յարմարեցնել տեղական պայմաններուն: Ան անսակ մը հիւպատոսը կամ ներկայացուցիչն է գաղութիս, շատեր իր միջոցաւ յաջողած են մտնել այս երկիրը. անոր կը դիմեն բոլորն ալ, իր մանկութեան կամ երիտասարդութեան ընկերներն ու բարեկամները և կամ անոնց յանձնարարութեամբ եկող հայերը:

Յարութիւնին Տիկինը Աւստրալիացի ազնիւ տիկին մըն է: Ունին երկու աղջիկ զաւակներ ցարդ, որոնք շատ կը սիրեն զինքը:

Արթըրը իր նոր բացած ճաշարանի գործէն զատ ունի նաև ուրիշ գործեր. Կիֆթ Շօր, չինական և հնդկական ձեռագործներու զեղեցիկ խանութներ, երկու Սիտնիի մէջ, մէկ ալ Մելպըրն, ունի նաև ուսեստեղէնի, Տելիֆոնի խանութ մը ի Սիտնի, բոլորն ալ քաղաքին կեդրոնը և ամենէն բանուկ պողոտաներուն վրայ և բոլորն ալ իր սեփական կալուածները: Ասոնցմէ զատ կը զբաղի նաև տուներու առուծախով և ուրիշ զանազան շահաւէտ գործերով:

Մենք մեծ յոյս ունինք իր վրայ, որ ան պիտի օգնէ մեզի նիւթապէս և բարոյապէս, որպէսզի մենք օր առաջ ունենանք մեր առաջին Հայ Եկեղեցին Աւստրալիոյ մէջ: Պր. Ակինեան իր ազգին հանդէպ ալ անտարբեր չէ, օր մը կը հաւատամ մեծ բարեբախի անուն պիտի ձգէ իր ազգին մէջ, յաւիտենական յիշատակելի կոթող մը կանգնելով իր և իր գերդաստանի անունին: Ինքը որբութիւն տեսած ու տարագրութեան արկւնտ ճամբաներէն անցած, միտքն ու հոգին թրծուած հայութեան տառապանքներով, վստահ եմ թէ անոր բարւոյն ու փառքին համար ոչինչ պիտի խնայէ:

Աւրախ ենք մենք մեր Յարութիւնով, կը մտղմենք իրեն լաւագոյն յաջողութիւններ, թող բախտը ժպտի իրեն միշտ, որպէսզի այդ նիւթական բարիքներէն չլինէ իրեն հոգեկան զեղեցկութիւններ ու իրական, անանցանելի ու անմահ փառքի պատուանդան մը կանգնէ իր անունին, իր ազգին տալով իբրեւ անոր արժանաւոր մէկ զաւակը իր լաւագոյն սրտի և հոգիի տուրքը, ինչպէս իրմէ առաջ ըրած են շատ մը մեծ սրտով ու մեծ մտքով հայ ազնուականներ և որոնց անունները փառաւոր էջերը կը կազմեն մեր ազգային պատմութեան: Անոր սիրտը թրթուռն ու բարի է ազգային զգացումներով ու միտքը կորովի, ընելու համար այն բոլոր մեծագործութիւնները՝ որոնք յատուկ են մեծ մարդերու:

Սիսեթ, 20. 5. 55

ԱՍՈՂԻԿ Ծ. ՎՐԴ.

(ՄԵՆԵՆԵ ԵՄԵՆԵՆԵ)

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ

Սիոնի այս համարի ընկերային բաժնին մեջ, բարգմանորար մեր ընթերցողներուն կը ներկայացնենք հետաքրքրական ընկերային փոքր երևույթներ որոնց համար սակայն կ'արժէ մօտեցիլ: Թարգմանութիւնը կառարած ենք Ա. մերիկեան մեծ սպառում ունեցող Ամստերդամ հանդէսէ մը:

ԽԼԲ.

Անձնապէս չափազանց մաքուր և կոկիկ ըլլալու մարմանը մը ունեցած չեմ երբեք: Այն բոլոր մարդերը որոնք ծայրայեղ ներուժիւն, ճաշակ և մաքրութիւն մը ի գործ կը դնեն իրենց բոլոր արարքներուն մէջ կը զարմացնեն զիս: Կը փափաքեմ չուրջս քիչ մը աղտոտ տեսնել: Այս պարագան միշտ կը յիշեցնէ ինծի թէ չուրջս կեանք գոյութիւն ունի, մարդիկ կան ինծի հետ և վերջապէս գործունէութիւն մը ունինք: Ամենէն մաքուր տեղերը թանգարաններն են ուր ճաշակով չարուած են... մեռած բաներ:

x

Երկրաստարդներուն համար անհասկնալի և սակայն տարեցններուն համար հաճոյալի երևոյթ մըն է չեքալը: Երբ երկրաստարդ ենք ցաւ և տառապանք է չեքալը: Կը զգանք թէ կեանքէն դուրս ձգուած ենք, և թէ դուրսը չքեղ թափօր մը կայ հաճոյքներու սրոնցմէ անմասն պիտի մնանք ներս

փակուելով և մեր առանձնութիւնը ողբալով: Այսպէսով կը տառապեցնենք մենք զմեզ մեր կեանքի Ապրիլին:

Արդ՝ ոչ միայն փոյթ չեմ ընել երբ հրաւիրագիր չեմ ստացած, այլ՝ հաճոյք մը կ'ունենամ երբ կը գրտնամ որ պիտի չերթամ: Կը կարծէ՞ք որ չեմ ուզեր հաճոյանալ: Կը հաճոյանամ... Չերթալով:

x

Անցեալները բարեկամ մը կ'ըսէր. — «Կ'ատեմ ունէ մէկուն պարտական ըլլալը: Մեզմէ շատեր, բարեկամիս ատելութիւնը կը բաժնեն արդարացիօրէն: Երբ ծանօթ մը բարիք մը կ'ընէ մեզմէ ունէ մէկուն, չենք կրնար երախտապարտ չըլլալ, և ընդունիլ տրուածը իբրեւ լոկ սրտաբուխ նուէր: Անմիջապէս դուրս կ'ելլենք նուէր մը գնելու համար մեր ծանօթին և ինքզինքնուս ըսելու համար որ մեզի եղած բարիքը փոխադարձաբար հատուցանեցինք: Եթէ Ա-եանները ճաշի հրաւիրած են իրենց բարեկամ Բ. ընտանիքը, այս վերջիններն ալ անպայման հանգիստ պիտի չըլլան մինչև որ փոխադարձաբար ճաշի չհրաւիրեն Ա-եանները:

Մէկու մը պարտական մնալու վախը բարեկամութիւնը առետրական գետնի մը վրայ կը դնէ. ի վերջոյ, այս պարագան արդեւ մըն է բարեկամի մը համար որուն կը զրկենք մեզի հանդէպ բան մը ըրած ըլլալու երջանիկ հաճոյքէն:

x

Ոսկե աշխատատուր, երբ իրեն յանձնը-
ւած զորք մը լաւագոյն ձեռք կը կատարէ
առաւելագոյն շահ մը կ'ապահովէ ինքզին-
քին: Այս շահը բոլորովին տարբեր է այն
զբաւէն զոր զորքի մը առիթով իրեն վար-
ձատրութիւն ձեռքէ ձեռք կը փոխանցուի:
Այս շահը ի զորք զբաւած ճիգին գումարն
է և այն ներքին գոհունակութիւնը զոր
մարդ անխուսափելիօրէն կ'ունենայ երբ
զորք մը յաջողութեամբ կ'աւարտէ: Ան-
կասկած մեր գիտութիւնը անցեալի մեր
ունեցած փորձառութիւններուն գումարն է:
ուստի փորձառական շահ մըն ալ կայ իւ-
րաքանչիւր զորքի աւարտին: Այս շահը
անաւտակ մեր էութեան մէկ մասն է:
Չենք մոռնար և որեւէ ատեն կրնանք ու-
նենալ զայն:

Ոսկե աշխատատուր երբ այս մտածումը
արմատացած կերպով ունենայ իր մտքին
մէջ, հարկւր առ հարկւր առիթը ունի յա-
ռաջգիմելու:

x

Դժբախտաբար շատեր կը կարծեն թէ
զիրաւ ցնցուիլն ու զարմանք ցոյց տալը
որոշութեան նշան մըն է, մինչդեռ սուրբերն
իսկ կարգ մը մարդկային երևոյթներու առջև
պիտի չցնցուէին այնպէս ինչպէս ցուցա-
մօյները յաճախ կ'ընեն: Բնականաբար սուր-
բերը պիտի ցաւէին, վշտանային, տառա-
պէին, բայց երբեք ցուցամօլական արարք-
ներու մէջ պիտի չըլլային: Զարմացական
այլանդակ ձևեր առնել, զգացնել որ ուժ-
ղին ցունց մը կը կրես, սնափառութիւն է

և ի վերջոյ փափաք մը և միջոց մը՝ ցոյց
տալու համար այլոց թէ որքան բարձր ըն-
կերային զիրք մը ունիս և ի՞նչ... զգա-
յուն խիղճ մը:

x

Առարկութիւններէն մէկը թէ ինչո՞ւ
կինը պէտք է գաղատագրուի և մտնէ
առեւտրական ասպարէզ կամ այլ ազատ
ասպարէզներու մէջ սա է թէ կինը գերի
մըն է: Պիտաւոր առարկութիւնը այն է թէ
այլ մարդը իր առօրեայ կեանքին մէջ ունի
գեղեցիկ արկածախնդրութիւններ, մրցակ-
ցութիւն ուստի և շահ:

Ասիորական մարդ մը անսահմանօրէն
աւելի գերի է քան իր կինը որ խաղաղու-
թեամբ նստած իր տունը կը կարծէ թէ
ձանձրատէ կը տառապի: Մարդը զաժան
օրէնքներու կը հպատակի, շատ անգամ
այնպիսի մարդոց պէտք է ծագուէ և գո-
հացնէ որոնց հանդէպ ոչ յարգանք ունի ոչ
ալ համակրանք: Շատ մը պարագաներու
չկրնար նոյնիսկ ինքնատիպ ըլլալ: Իր ամ-
բողջ կարողութիւնները պիտի տրամադրէ
կազմակերպութեան:

Միւս կողմէ սակայն իր կնոջ իրաւա-
սութիւնները անհամեմատօրէն աւելի են:
Անիկա ձեռք մը տիրուհին է առեւտրական-
ներուն, տան կարգադրութիւններուն մէջ
բացարձակ հեղինակութիւն ունի, կրնայ իր
երեւակայութիւնն ու ճարտարութիւնը ըստ
կամոյ զորքածել, և ի վերջոյ իր տան իշ-
խանութին է: Եթէ այս պարագան գերու-
թիւն է, մարդկի ալ պիտի ուզեն քիչ մը
ունենալ ատկէ:

Ս. ՅԱՎՈՐԻ ՆԵՐՍԷՆ

ՆԵՐՍԷՆԻ ՅԱՎՈՐԻ - ԲՆՄԱԿԱՆՔ

● Ուր. 1 Յուլիս. — Վաղուան նախատեսա-
կէն ի Ս. Յակոբի նախագահեց Գեր. Տ. Նորայր
եպ. Պողոսեան:

● Շր. 2 Յուլիս. — Տօն Ս. Լորն մերջ Դիզորի
Լաւարդի (Կիւս ճշխարաց): Ս. Պատարագը մա-
տուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Մակարայ մատ-

րան մէջ: Ժամարան էր Լեզ. Տ. Յակոբ Վրդ.
Վարդանեան:

● Ուր. 3 Յուլիս. — Ս. Պատարագը մա-
տուցուեցաւ ի Ս. Յակոբի, մեր վերնամատ-
րան մէջ: Ժամարան էր Լեզ. Տ. Վարդան
Վրդ. Գաղարանեան:

● Դշ. 6 Յուլիս. — Վաղուան նախատեսակը
պաշտուեցաւ ի Ս. Յակոբի Լանդիսապետ էր
Գեր. Տ. Սուրեն Եպ. Քէմհանեան:

● Եշ. 7 Յուլիս. — Ս. Թարգմանչաց Սահակայ
Եւ Մեսրոպայ (Տօն ազգային): Լանդիսապետ Ս. Պա-
տարագը՝ Մայր Տաճարի Աւագ Խորանին վրայ
մատուց և քարոզեց Լեզ. Տ. Զաւէն Վրդ. Զին-
չիւնեան. բնարան ունենալով Վրդ. զարգարեցին
ունեցան: Բնարան ունենալով Վրդ. զարգարեցին
ունեցան:

● Շր. 9 Յուլիս. — Վաղուան նախատեսա-

կին ի Ս. Յակոբ Նախագահից Գեր. Տ. Նորայր Եղս. Պողարեան:

● Կիր. 10 Յուլիս. — Գիւս Տիւղ Ս. Աստուածածնի: Ս. Պատարագը Գեթսեմանի Ս. Աստուածածնայ Տաճարի Տիրամօր Ս. Գերեզմանին վրայ մատոյց չող. Տ. Պարզե Վրդ. Վրթանէսեան: Հանդիսաւոր երթ ու դարձին Նախագահից Գեր. Տ. Նորայր Եղս. Պողարեան:

● Աւր. 15 Յուլիս. — Վաղուան Նախատեսակին ի Ս. Յակոբ Նախագահից Գեր. Տ. Նորայր Եղս. Պողարեան:

● Եր. 16 Յուլիս. — Երկոստան առաւելոցն Բրիտանի: Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ Մայր Տաճարի Ս. Պողոսի վերնամասերուն մէջ: Ժամաբարն էր չող. Տ. Հայկասեր Վրդ. Պայրամեան:

● Կիր. 17 Յուլիս. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Յարութիւն, մեր վերնամասերուն մէջ: Ժամաբարն էր չող. Տ. Վաղգէն Արդ. Գրգրբլեան: Ս. Պատարագէն ետք, Նախագահութեամբ Գեր. Տ. Սուրէն Եղս. Քէմհանեանի, կատարուեցաւ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պաշտօն, նորոգ հանդուցեալ Գեր. Տ. Սուրէն Արքեպս. Մանասեանի հոգեոյն ի հանդիստ, անոր մահուան ութօրէքին առթիւ:

● Աւր. 22 Յուլիս. — Վաղուան Նախատեսակը պաշտուեցաւ Մայր Տաճարին կից: Ս. էջմիածին մատարն մէջ: Հանդիսաւորն էր Գեր. Տ. Սուրէն Եղս. Քէմհանեան:

● Եր. 23 Յուլիս. — Յիւստակ Տապանակին: Ս. Պատարագը ի Ս. Էջմիածին մատոյց չող. Տ. Վաղգէն Արեղայ Գրգրբլեան:

— Վարդապետ հանդիսաւոր Նախատեսակին ի Ս. Յակոբ Նախագահից Գեր. Տ. Սուրէն Եղս. Քէմհանեան:

— Իրինկաղէմին, Մայր Տաճարին մէջ. Գեր. Տ. Նորայր Եղս. Պողարեան Նախագահից Վեկեցէնի և Հոկման արարողութիւններուն:

● Կիր. 24 Յուլիս. — ՎԱՐԴԱՎԱՍՏ (Տօն Այլախեղութեան Տօնին): Մայր Տաճարին մէջ, մեծ հանդիսաւորութեամբ Ս. Պատարագը մատոյց և քարոզեց Գեր. Տ. Նորայր Եղս. Պողարեան, անդրադառնալով նորոգ վախճանեալ Ս. Աթոռոյ բարերար վսեմ. Գալուստ Պէյ Կիւղէնի կեանքին ու դարձերու մասին: Ս. Պատարագէն ետք, Գեր. Տ. Սուրէն Եղս. Քէմհանեան Նախագահից Նորին Վսեմութեան հոգեոյն ի հանդիստ կատարուած հոգեհանգստեան հանդիսաւոր պաշտամունքին:

● Բշ. 25 Յուլիս. — Յիւստակ մեղից: Ս. Պատարագը ի Ս. Գիւսաղի մատոյց չող. Տ. Հայկասեր Վրդ. Արուստեան: Աղա, Նախագահութեամբ Գեր. Տ. Սուրէն Եղս. Քէմհանեանի, կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն, Նախ Մայր Տաճարին մէջ, ապա գաւիթը՝ Երանշնոր Տ. Կիրակի Ս. Պատր. Լոր շիրմին վրայ, ինչպէս նաև Լամթաղի գերեզմանաւայրին մէջ:

● Աւր. 29 Յուլիս. — Վաղուան Նախատեսակին ի Ս. Յակոբ Նախագահից Գեր. Տ. Սուրէն Եղս. Քէմհանեան:

● Եր. 30 Յուլիս. — Տօն Ս. Թադէոսի առաւ.

և Սանդիսոյ կուսին: Ս. Պատարագը ի Ս. Գիւսաղի մատոյց չող. Տ. Պարզե Վրդ. Վրթանէսեան:

● Կիր. 31 Յուլիս. — Ս. Պատարագը մատուցուեցաւ ի Ս. Լեւոնապետ: Պատարագիչն էր չող. Տ. Հայկասեր Վրդ. Պայրամեան: Ս. Պատարագէն ետք, Գեր. Տ. Սուրէն Եղս. Քէմհանեանի Նախագահութեամբ, կատարուեցաւ հանդիսաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն, Ս. Աթոռոյ Միաբան Տ. Տրդատ Վրդ. Պէրպէրեանի մահուան տարելիցին առթիւ:

ՊԱՇՏՈՆ Ա. Ա. Ա. Ք.

● Բշ. 4 Յուլիս. — Երեկոյեան, Միացեալ Նահանգաց անկախութեան 178րդ տարեդարձին առթիւ, Ամերիկեան Հիւպատոսարանի մէջ տրուած ընդունելութեան ներկայ եղան Գեր. Տ. Սուրէն Եղս. Քէմհանեան, չող. Տ. Հայրիկ Վրդ. Ասլանեան և Տիար Կարպիս Լինդլեան:

● Աւր. 8 Յուլիս. — Առաւօտուն, չող. Տ. Զաւէն Վրդ. Չինչիկեան մեկնեցաւ Սիւրիա-Լիբանան, յառաջիկայ զորոցական տարելիցին Ս. Աթոռոյ ժառանգաւորաց վարժարանին համար նոր սաներ արձանագրելու:

● Դշ. 13 Յուլիս. — Երեկոյեան, Ֆրանսայի Ազգային Տօնին առթիւ, Ֆրանսական Հիւպատոսարանին կողմէ, St. Anne քրահներուն մէջ տրուած ընդունելութեան ներկայ եղան Գեր. Տ. Սուրէն Եղս. Քէմհանեան, չող. Տ. Հայրիկ Վրդ. Ասլանեան և Տիար Կարպիս Լինդլեան:

● Բշ. 18 Յուլիս. — Երեկոյեան, Աղանիոյ Ազգային Տօնին առթիւ, Աղանիական Հիւպատոսարանին մէջ տրուած ընդունելութեան ներկայ եղան Գեր. Տ. Սուրէն Եղս. Քէմհանեան, չող. Տ. Հայրիկ Վրդ. Ասլանեան և Տիար Կարպիս Լինդլեան:

● Եշ. 21 Յուլիս. — Երեկոյեան, Պիւնիքայի Ազգային Տօնին առթիւ, Պիւնիքական Հիւպատոսարանին մէջ տրուած ընդունելութեան ներկայ եղան չող. Տ. Հայրիկ Վրդ. Ասլանեան և Տիար Կարպիս Լինդլեան:

● Եր. 23 Յուլիս. — Երեկոյեան, Եթովպիոյ Հայր Աթիսի Ա. Կայսեր ծննդեան 63րդ տարեդարձին առթիւ, Եթովպիական Հիւպատոսարանին կողմէ, Claridge Hotel-ի մէջ տրուած ընդունելութեան ներկայ եղան Գեր. Տ. Սուրէն Եղս. Քէմհանեան, չող. Տ. Հայրիկ Վրդ. Ասլանեան և Տիար Կարպիս Լինդլեան:

● Եր. 30 Յուլիս. — Կէսօրէ առաջ, իսամաց Դուրդան Պայրամի տօնին առթիւ, Գեր. Տ. Սուրէն Եղս. Քէմհանեան, չող. Տ. Հայրիկ Վրդ. Ասլանեան և Տիար Կարպիս Լինդլեան այցելութիւն տալին քաղաքին վսեմ. Կառավարիչին, Քաղաքապետին, Ընդհանուր Ոստիկանապետին, Միաբանին և Սէնատական Արարիոյ Հիւպատոսին:

ԱՄՍԱՆՆԵՐԻ ԻՐԱՅԱՆԱԿԱՐԱՇՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԳԷՍ
ԺԱՌԱՆԳ. ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԵՒ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆԻ

Եւ. 7 Յուլիս. Ս. Թարգմանչաց տանի իրիկ-
ուան ժամը 7ին, Ժառ. Վարժարանի հանդիսա-
սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Վարժարանի Ամա-
լիւնի Մրցանակարարաշխութեան Հանդէսը. նա-
խագահութեամբ Պատր. Տեղապահի Փոխ. Գեր. Տ. Սուրէն Ս. Եղաւ. Քէմհանեանի և ի ներկայու-
թեան հրաւիրեալներու:

Բայտ ստորաւթեան, այս տարի ևս Հանդէսը
կը բաղկանար երկու մասերէ:

Հանդէսը սկսաւ ձմռան դարձակներէն թարգ-
մանչաց շարականով, յորմենեալ Տեսուչ Զոգ. Տ. Հայկազուն Վրդ. Արարատեան ըրաւ հակիրճ
բացման խօսքը: Ասոր յաջորդեցին բանաստեղ-
ծութիւնները զոյգ Սարգիսազներուն, երկուքն ալ
պատրաստուած զօրիւնի ֆանատիկութեամբ Ռար.
Գրիգոր Սրկ. Սահակեան խօսեցաւ զայնոց հին
կրօնքը և հիմնական վերադարձներ քրիս-
տոնեայ հայոց մէջ ներքին շուրջ, իսկ Բար.
Արմենակ Սրկ. Շիրվանեան զննարարութիւն վարդա-
պետարանը, զայն ներկայացնելով իր կեդրոն
մշակոյթի, որուն ամենէն յատկանշական երեւոյ
է ազգայն Գրիգոր Շղթալակի ու Յովհ. Վարդի
նման մեծագործ անձնաւորութիւններու ծնունդ
տուած ըլլալը, ու ծանրացաւ մասնաւորաբար
այս զոյգին գործունէութեան մասին: Կարգաց-
ուեցան նաև շարագրութիւններ, եղան մենեղա-
ներ ու խմբերգներ. ինչպէս նաև արտաստեղ-
ծութիւններ՝ Հայերէն (Աշխարհարար և Գրարար).
Անգլերէն, Արարերէն և Ֆրանսերէն լեզուներով:

Հանդէսի Բ. Մասը սկսաւ զնմանեալ Մոյս-
սիոյ շարականով, զոր երգեցին Ժառ. Սանդի
Ազա Զոգ. Տեսուչ Հայրուրբը կարգաց Վարժա-
րանի միասնայ կեանքի ու գործունէութեան
տեղեկագիրը, ուր մանրամասնորէն նկարագրե-
աւ իր վարժարանի ներքին կեանքը, իր զա-
նազան երեւաններով, որմէ ետք յաջորդաբար աշա-
կերաներն ու մարդիկներ վարձատրուեցան զիր-
քերով ու մետալներով: Հուսկ ապա խօսք առաւ
Գեր. Նախագահ Սրբազանը, որ յանուն Ս. Յա-
կոբեանց Միարանութեան և ներկաներուն շնոր-
հակաութիւն յայտնեց Տեսուչ Զօր՝ որուն կըր-
թանուէր քանքերուն շնորհիւ Վարժարանը վե-
րահանգնած է և հասած այսօրուան գեղեցիկ
արդիւնքին: Ըսաւ թէ ամէն հաստատութիւն
ունեցած է իր փրկելիներն ու վայրէջքները ու
ապա հայրական յորդորներ ու զղեց աշակերտնե-
րուն, մաղթելով որ անոնք ըլլան ապագային
մէջ մէկ քաջարի պահակներ ազգայն այս գա-
րաւոր ու փառաւոր Հաստատութեան: Կոչ ըրաւ
ներկաներուն որ ոչինչ խնայել Վարժարանի բա-
րեքին համար, արդէսդիւ ան վերադառնէ երբեմնի
իր փայլուն ու նախանձիկ զիրքը: Հանդէսը
փակուեցաւ Տէրունական Աղօթքի միարեան
երգեցողութեամբ:

ԱՄՍԱՆՆԵՐԻ ԻՐԱՅԱՆԱԿԱՐԱՇՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԳԷՍ
Ս. ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՅ ՎԱՐժԱՐԱՆԻ

17 Յուլիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 5ին,
Ժառնգ. Վարժարանի քահնի հինաւոր ժայռիին
ներքև հաստատուած շարժական բեմին վրայ
տեղի ունեցաւ Ս. Թ. Վարժարանի Ամալիւնի
Հանդէսը, նախագահութեամբ Պատր. Տեղապահի
Փոխանորդ Գեր. Տ. Սուրէն Եղաւ. Քէմհանեանի:

Աւելի քան երկու ժամեր տեւող հանդէսի
ընթացքին յաջող կերպով տեղի ունեցան արտա-
ստեղծութիւններ, փոքրիկ արամախօսութիւններ,
մարդանքներ, հայկական պարեր, և այլն: Վար-
ժարանի ընթացաւարտ դասարանէն և Մանկա-
պարտեզի աշակերտութիւնէն: Հանդէսի աւար-
տին, Վարժարանի ամ. Տեսուչ Զոգ. Տ. Յակոբ
Վրդ. Վարդանեան տուաւ հակիրճ տեղեկութիւն-
ներ զոյգը տարան մը կեանքի մասին, որմէ
ետք նախակրթարանի 23 և Մանկապարտեզի 57
երկուսն ընթացաւարտները ստացան իրենց վկա-
յականները, իսկ ուսման իւրաքանչիւր հիւ-
մէջ յաջողագոյն աշակերտները ստացան մրցա-
նակներն: Հանդէսը փակուեցաւ Գեր. Նախագահ
Սրբազանէն շրջանաւարտներուն ուղղուած խրա-
տակաւով ու «Պահպանելով»:

ԱՄՍԱՆՆԵՐԻ ԻՐԱՅԱՆԱԿԱՐԱՇՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԳԷՍ
ԱՄՍԱՆԻ ԸՆԹՈՒՍԵԱՆ ԱԶԳ. ՎԱՐժԱՐԱՆԻ

Կիրակի, 10 Յուլիս 1955 առաւօտեան ժամը
9ին, Ամսանի Քնքոյ Սինէ-ժայռի մէջ տեղի ու-
նեցաւ Հիմնութեան Ազգ. Վարժարանի Ամալիւնի
Հանդէսը, նախագահութեամբ Զոգ. Տ. Հայկա-
զուն Վրդ. Արարատեանի:

Հանդէսը սկսաւ Յօրդանեանեան քայլերգով,
որմէ ետք վարժարանի Տեսուչ Զոգ. Տ. Կորիւն
Վրդ. Մանուէլեան ըրաւ բացման խօսքը: Ապա
խրագործուեցաւ հոֆ յայտագիր մը, բաղկացած
մենեղանքէ, խմբերգներէ, արտաստեղծութիւննե-
րէ, ուղեբաններէ, պարերգներէ: Նախակրթարանի
թէ Ծաղիկ դասարանի աշակերտութեան կողմէ,
որոնք յայտարար նշաններն էին վարժարանի
ուսուցչական կազմին տարուան մը խնամքը ու
յարատեւ աշխատանքին: Երկու մասերէ բաղկա-
ցած այս հանդէսը տեւեց աւելի քան երեք ժա-
մեր: Հանդէսի ընթացքին, նախակրթարանի 17
և Մանկապարտեզի 30 երկուսն շրջանաւարտները
ստացան իրենց վկայականները, իսկ հանդէսի
աւարտին՝ Զոգ. Նախագահ Զօր օրհնութիւննե-
րը, որ իր փակման խօսքով կը յորդորէր Ամա-
նահայ գաղութը չիւրսօրէն փարի իրենց Մայ-
րենի Եկեղեցւոյն ու Դպրոցին, որոնք երկու
մեծագոյն ազգակներն են իրեւ ազգ մեր գոյու-
թիւնը պահպանող:

ՀԱՆԳԻՍՏ

ԲԱՐՁՐ. Տ. ՌՈՒԲԷՆ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆԱՍԵԱՆԻ

(1882-1955)

Ս. Էջմիածնայ, ինչպէս նաեւ Երուսաղէմի Ս. Աթոռոյ Միաբանութիւնները խորունկ ցաւով կը գումեն Տ. Ռուբէն Արքեպս. Մանասեանի անակնկալ վախճանումը՝ որ տեղի ունեցաւ Կիրակի, 10 Յուլիսի կ. ա. ժամը 2.30ին, Վանուցս իր բնակարանին մէջ, սրտի ցաւէ մը:

Հանգուցեալը որ Էջմիածնայ Միաբան մըն էր, Հայց. Եկեղեցւոյ երկարամնայ իր ծառայութենէն յետոյ 1950ին եկած էր Երուսաղէմ, եւ հիւրաբար կը մնար Ս. Յակոբեանց մենաստանին մէջ:

Հանգուցեալ Տ. Ռուբէն Արքեպս. թաղմամբ տակ կեանքին եւ գործունէութեան պիտի անդրադառնանք Սիոնի յաջորդ թիւով:

Տէրը թող լուսաւորէ Իր Եկեղեցւոյ պաշտօնէին հոգին եւ նոր հովիւներ պարգեւէ Հայց. Եկեղեցիին:

ՀԱՆԳԻՍՏ

Ա.Զ.Գ.Ա.ՅԻՆ ՄԵԾ ԲԱՐԵՐԱՐ

ՎՍԵՄ. ՏԻԱՐ ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻԻԼՊԷՆԿԵԱՆԻ

(1869-1955)

Ս. Աթոռոյ Միաբանութիւնը խորունկ եւ անկեղծ ցաւով կը գումէ Վսեմ. Տիար Գալուստ Կիւլպէնկեանի մահը, որ տեղի ունեցած է Յուլիս 20ին, Լիզպոնի մէջ:

Հայ ժողովուրդի մեծանուն զաւկին եւ Ս. Աթոռոյ անգուզական Բարերարին հոգւոյն համար 24 Յուլիս, Վարդավառի տօնին, Ս. Յակոբեանց Մայր Տաճարին մէջ, ի ժամ Ս. Պատարագի կատարուեցաւ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն:

Սիոնի Օգոստոսի թիւը ամբողջովին նուիրուած պիտի ըլլայ ազգային բարերար Հանգուցեալ Վսեմ. Գալուստ Կիւլպէնկեանի կեանքին ու գործունէութեան:

تصديدها - بطريكية الارمن الارثوذكس المدير والمحرر المسؤول - الآب هايكازون أبراهيميان
طبع في مطبعة دير الارمن - القدس العدد ٧

يوليو ١٩٥٥

Proprietor - His Beatitude the Armenian Patriarch of Jerusalem. Armenian Patriarchate, Jerusalem.
Editor - Father Haigazoun Abrahamian. Armenian Convent, Jerusalem.
Printed by the Armenian Convent Printing Press, Jerusalem.

ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆ ՆԱՅՈՑ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Այսու կը հաղորդենք թէ Նորին Սրբազնութիւն վիճակիս առաջնորդ Գերաշնորհ Տ. Մամբրէ Արքեպս. Գալֆայեան, Յուլիս 19 1955, Երեքշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, տեսակցութիւն մը ունեցաւ Արտաքին Գործոց Ենթարարտուղար Վսեմ. Հըրպըրդ Հուվըր Կրտսերի հետ Նիւ Սթէյթ Տիփարթմէնթի Պալատին մէջ, ի Ուաշինկթըն:

Ընկերակցութեամբ Նիւ Եորք Նահանգի 2րդ Վիճակի Հանրապետական Գոնկըսմըն Վսեմ. Ստեփան Պ. Տէրունեանի՝ Նորին Սրբազնութիւնը ներկայացուց մագաղաթ մը, որով կ'արտայայտէր Միացեալ Նահանգաց մէջ բնակող 100,000 ծխականներու երախտագիտութիւնը «այն ազատութեանց եւ պատենտութիւններուն համար զորս կը վայելին իբրեւ բնիկ եւ քաղաքակցութիւն ընդունած Ամերիկացիներ»:

Արտաքին Գործոց Ենթարարտուղարի մատուցուած թուղթին մէջ կը կրկնուէր «մեր նուիրումն ու հաւատարմութիւնը Հանրապետութեան սկզբունքներուն»:

Հանդիսաւոր տարազակիր Սրբազան Առաջնորդին կ'ընկերանային Ֆիլատէլֆիոյ Ս. Սահակ եւ Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ Արժ. Տ. Լեւոն Քոյ, Առաքելեան եւ Հայ Տեղեկատու Դրասենեակի Պետ՝ Տիար Աւետիս Տէրունեան:

Գեր. Տ. Մամբրէ Սրբազան ներկայացուց հետեւեալ ծաղկազրեալ մագաղաթ հաւատարմագիրը. —

ԵՐԱՆՏԱՍԿԻՒՄԻՍԱԿԱՆ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆ

Արտաքին Գործոց Բարտուղարի ներկայացուցչութեան հետ մեր տեսակցութեան այս երջանիկ առիթով, թոյլ տուէք, յանուն էջմիածնի պատկառելի Հոգեւոր Խորհուրդին ննթակայ Միացեալ Նահանգաց Հայաստանայց Եկեղեցւոյ վաւերացեալ 48 ծուխերուն եւ մօտաւորապէս 100,000 ծխականներուն, արտայայտել մեր երախտագիտութիւնը այն ազատութեանց եւ պատենտութիւններուն համար զորս կը վայելեն իբրեւ բնիկ եւ քաղաքակցութիւն ընդունած Ամերիկացիներ, եւ կրկնել մեր նուիրումն ու հաւատարմութիւնը Հանրապետութեան սկզբունքներուն, ուխտամամբ դիմադրել ներքին եւ արտաքին ամէն կարգի բոլոր թշնամիներուն, որոնք, մի արասցէ, թէ փորձեն նախայարծակ դիտաւորութեամբ վնասել մեր սիրեցեալ հայրենիքին:

Եթէ Հայ ծագումով Ամերիկացիներ արենակցական կապերով եւ զգացումներով սերտութեան եզր ունին իրենց նախահարց հայրենիքին՝ Հայաստանի մէջ ապրող իրենց եղբայրներուն հետ, այդ յարումը յաւիտ պէտք է նկատել որդիական ազգակցութեան վերաբերմունք:

Ի դիմաց Միացեալ Նահանգաց իմ հօտին, կարող եմ հաւատարացնել Արտաքին Գործոց Բարտուղարը, թէ որեւէ կասկած չի կրնար ըլլալ իմ ժողովուրդիս հաւատարմութեան նկատմամբ, ըլլայ այդ խաղաղութեան ժամանակ թէ տագնապի առնել: Մեր սրտերուն մէջ խորապէս արմատացած է հաւատարմութեան ոգին: Մենք Ամերիկացի ենք: Մեր հաւատարմութիւնը սերտիւ աղերս ունի Միացեալ Նահանգաց շահերուն հետ ներկայիս եւ ջլերջ:

Աստուածահաճոյ մեր քարոզչութիւնը կը մղէ մեզ որոնել ուղիները խաղաղութեան քան պատերազմի, եւ ատոր համար մենք կ'աղօթենք մեր Նախագահ Այզընհաուերի նուիրական փափաքաց կատարումին:

«Խաղաղ կենակցութիւն հանուր աշխարհի հետ, ըլլալ հաղորդակից բոլորին, սերտել անոնց մշակոյթը, որպէսզի անոնք ալ սորվին մերինը... միայն այդպէս ընելով մեր տղաքը տունը պիտի մնան, եւ մեր աշխատանքին արդիւնքը պիտի յատկացուի յօգուտ մեր դպրոցներուն, մեր ճանապարհներուն, մեր եկեղեցիներուն, եւ ոչ թէ պատերազմական հրազէններու, ռմբածիղներու, ռազմականերու»:

ՄԱՍՐԲԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՓՈՍ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ

Առաջնորդ Հայոց Հիւսիսային Ամերիկայի

Տուալ մեծադատ Յուլիս 19, 1955 ամի
յԱռաջնորդութեան մեծամ առաջին ամի
ի Ուաշինկթըն